

ZENGEZUR KORİDORU

GÜNCEL GELİŞMELER
TARİHSEL ARKA PLAN ve
JEOPOLİTİK DEĞERLENDİRME

2025

S T R A T E J İ R A P O R U

Zengezur Koridoru, Türk Dünyası'nın birleşme hattı, emperyal projelerin ise kırılma noktasıdır. Bu rapor, Anahtar Parti'nin milli egemenlikten taviz vermeyen, barış temelli ve Türkiye merkezli stratejik duruşunu ortaya koymaktadır.

EDİTÖR

PROF.DR.SELMA YEL

TÜRK DÜNYASI ve ULUSLARARASI İLİŞKİLER BAŞKANI

A
PARTİ

ANAHTAR PARTİ

AR-GE ve PARTİ İÇİ EĞİTİM OKULU BAŞKANLIĞI

Anahtar Parti Yayınları | Anahtar Party Publications

Hilal Mah. Rabindranath Tagore Cd. No:66, 06550 Ankara, Türkiye
Web: <https://anahtarparti.org> – eposta: arge@anahtarparti.org

Yayın Adı | *Publication Name* : **Zengezur Koridoru: Güncel Gelişmeler, Tarihsel Arkaplan Ve Jeopolitik Değerlendirme**
Zangezur Corridor: Current Developments, Historical Background and Geopolitical Assessment
Yayın No | *Publication Number* : 18
Yayın Serisi | *Publication Series* : AR-GE Strateji Raporu Serisi
R&D Strategic Report Series
Seri No | *Serial Number* : 3

Editör | *Editor* : **Prof. Dr. Selma Yel**
Unvanı | *Title* : Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi/
Anahtar Parti Genel Başkan Yardımcısı/
Anahtar Parti Türk Dünyası ve Uluslararası İlişkiler Başkanı
*Academic Member of the Gazi University/
Anahtar Party Deputy Chairperson/
Chair of Turkish World and International Relations, Anahtar Party*
Kurumu | *Affiliation* : Gazi Üniversitesi/Anahtar Parti Genel Merkez Türk Dünyası
Ve Uluslararası İlişkiler Başkanlığı
*Gazi University/ Anahtar Party Department of Turkish World and
International Relations*

Sertifika No | *Certificate Number* : 78848
Telif | *Copyright* : Anahtar Parti Yayınları | *Anahtar Party Publications*
Yayın Tarihi | *Publication Date* : 01 Eylül 2025 | *September 1st, 2025*
Yayın Yeri | *Place of Publication* : Ankara, TÜRKİYE
Yayın Türü | *Publication Type* : Editoryal Rapor | *Editorial Report*
Yayın Dili | *Language* : Türkçe | *Turkish*
Yayınlandığı Ortam | *Publishing Format* : PDF | *PDF*
Ebat | *Dimensions* : 15.5x23.5 cm
Baskı Sayısı | *Edition* : 1
Sayfa Sayısı | *Page Count* : 29
Atıf Bilgisi | *Cite as* : Yel S, Zengezur Koridoru: Güncel Gelişmeler, Tarihsel
Arkaplan ve Jeopolitik Değerlendirme. 1.baskı. Ankara,
Türkiye: Anahtar Parti Yayınları; 2025.

Kapak Tasarım | *Cover Design* : **AG graphics design**
Dizgi ve Mizanpaj | *Typesetting and Layout* : Burak AYTEKİN
Baskı Matbaası | *Printing Press* :

PARA İLE SATILAMAZ | CANNOT BE SOLD WITH MONEY

Tüm hakları Anahtar Parti'ye aittir. Yayıncının izni alınmadan kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, çoğaltılması yapılamaz. Yalnızca kaynak gösterilerek kullanılabilir.

All rights belong to Anahtar Party. All or part of the book cannot be printed or multiplied electronically, mechanically or photocopied without the permission of the publisher. It can only be used by citing the source

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
Yönetici Özeti	02
Executive Summary	05
Zengezur Koridoru: Güncel Gelişmeler ve Tarihi Arka Planı ile Jeopolitik Analiz	08
Anadolu-Azerbaycan Karayolu Kronolojisi – Yıl/Tarih/Olay Zengezur’a Etkisi	10
Bölgesel Güç Dengeleri ve Alternatif Rotalar	11
Zengezur Koridoru ile İlgili Son Gelişmeler	12
Bundan Sonra Neler Olabilir?	15
Bu Proje Neden Bu Denli Mücadeleye Sebep Olmaktadır?	15
Türkiye ABD’nin Koridoru Kiralama Projesi Hakkında Ne Yapmalı?	17
Bu Konuda Azerbaycan Ne Düşünüyor Olabilir?	17
Ermenistan’ın Bakış Açısı	18
ABD’nin Zengezur Koridoru’nu Kiralamayı Düşünmesinin Sebepleri Neler Olabilir?	20
ABD’nin Bölgeyle İrtibat Yolları	24
Türk Dünyasında FETÖ/CIA Etkisi?	25
Anahtar Parti Ne Yapabilir ve Söyleyebilir?	28
Genel Değerlendirme	29

YÖNETİCİ ÖZETİ

Zengezur Koridoru:

Güncel Gelişmeler, Tarihsel Arka plan ve Jeopolitik Değerlendirme

Amaç ve Kapsam

Bu özet, Zengezur Koridoru'nun tarihsel bağlamını, 8 Ağustos 2025'te Washington'da paraflanan bildirge ve "TRIPP/Trump Route" çerçevesinde ortaya çıkan son durumu, bölgesel/küresel aktörlerin pozisyonlarını ve Anahtar Parti açısından politika seçeneklerini akademik ve nesnel bir formatta sunar.

Ana Bulgular

Milli çıkar ve Egemenlik:

Zengezur, Türkiye–Azerbaycan–Türkistan kara bağlantısının kilit halkasıdır.

Türkiye'nin masada görünür olmaması, Karabağ sonrası sahada kazanılan üstünlüğün diplomasi masasında erimesi riskini artırır.

"Azerbaycan'ın güvenliği = Türkiye'nin güvenliği" denklemi geçerliliğini korur.

ABD'nin Bölgesel Hesapları:

ABD'nin 99/100 yıllık kiralama ve TRIPP çerçevesi, "barış" söylemiyle birlikte jeopolitik yerleşim ve denetim fonksiyonu taşır.

Hedef seti: Rusya/İran etkisini sınırlama, Çin'in Orta Koridor lojistiğini kontrol etme, Ermenistan'ı Batı blokuna bağlama ve Türk dünyası entegrasyonunu denetimli kılma.

Stratejik Alternatif ve Yol Haritası:

Kalıcı özüm, **Ankara–Bakü–Nahcivan–Astana** ekseninde ve **Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)** zemininde inşa edilmelidir.

Zengezur, yalnız lojistik değil; **jeo-ekonomik omurgadır**. İşlevsiz bırakılması Türk dünyası entegrasyonunda stratejik kayıp doğurur.

Araz (Aras) Hattı dahil çoklu güzergâh stratejisi, Türkiye'nin manevra alanını büyütür.

Siyasi ve Toplumsal Yansımalar:

Türkiye'nin masada dışlanması, kamuoyunda "oyunun dışında bırakılma" algısını güçlendirir.

Milliyetçi-muhafazakâr tabanda "milli duruş/bölgesel inisiyatif" beklentisi yüksektir.

Anahtar mesaj: **"Türkiye seyirci değil, kurucu aktör olmalıdır."**

Güncel Durumun Özeti

TRIPP/ "Trump Route": Ermenistan topraklarından geçecek hat, ABD gözetimi ve 99 yıllık özel işletme modeliyle tasarlanıyor; ulaştırma-enerji-iletişim altyapılarını kapsayan bütüncül bir çerçeve.

Paydaş Dinamikleri:

Azerbaycan: Kesintisiz geçiş ve egemenlik ilkeleri kırmızı çizgi; TRIPP'i "ehveni şer/koz" olarak masada tutuyor.

Ermenistan: Egemenlik ve Batı sermayesi erişimi motivasyonu ile temkinli onay; iç siyaset ve İran baskısı altında.

Rusya: Sahadaki "hakem" rolü zayıflıyor; sert kırıma yerine alan daralması söz konusu.

İran: Projeyi "Pantürkizm ve güvenlik tehdidi" olarak görüyor; by-pass edilme endişesi yüksek.

Çin/AB: Orta Koridor'un standardizasyonu ve finansmanı bağlamında rekabet/uyum ikilemi.

Risk Matrisi

Jeopolitik: ABD'nin kalıcılaşması → Türkiye'nin karar mimarisinde pay kaybı; İran/Rusya reaksiyonları.

Güvenlik: Egemenlik/güvenlik rejimi gri alanları → sınır olayları ve vekâlet gerilimleri.

Ekonomi-Lojistik: Tek hat bağımlılığı → kesinti/şoklara açık yapı; TRIPP standartlarının Türk şirketlerini dışlama riski.

Sosyopolitik/Algı: "Türkiye oyunun dışında" algısı; Türk dünyasında ABD ara-katmanının kurumsallaşması.

Yumuşak Güç: FETÖ/CIA bağlantılı ağlar üzerinden normatif/elit üretimi ve karar süreçlerinde dış nüfuz.

Anahtar Parti İçin Politika Çerçevesi

Diplomatik Mimari:

TDT + (Ankara-Bakü-Nahcivan-Astana) koordinasyonu için **daimî "Koridor Sekreteryası"** önerisi.

TRIPP içinde **eşitlikçi denetim katmanı:** teknik standartlar, veri/fiber, sigorta ve tahkimde **Türk payı** şartı.

Montrö ve Boğazlar kozunun "dengeleyici" kullanımına dönük sessiz diplomasi.

Altyapı ve Sanayi Payı:

Horadiz-Ağbend ve Kars-Nahcivan entegrasyonunun hızlandırılması; **Kars/Nahcivan lojistik serbest bölgeleri**.

Türk müteahhitlik/lojistik/finans konsorsiyumu için **TDT İştirak Fonu** (tesis/rolling-stock/terminal yatırımları).

Çoklu hat stratejisi:

Zengezur + Araz (Aras) + Karadeniz-Gürcistan köprü hatları.

Güvenlik ve Hukuk:

Egemenlik, geçiş güvenliği, veri koruma ve tahkim maddelerinde **"ortak denetim-ortak müdahale"** ilkesi.

Vekâlet gerilimlerine karşı **ortak kriz masası** (Azerbaycan-Türkiye-Ermenistan + gözlemci TDT/BAE).

Yumuşak Güç ve Şeffaflık:

Türk dünyasında **FETÖ/CIA bağlantılı ağların tasfiyesi** ve yükseköğretim-araştırma-medya işbirliği paketleri.

Kamu diplomasisi:

"Koridor = barış+refah" anlatısını Türkiye merkezli görsel/verili kampanya ile desteklemek.

Kırmızı Çizgiler ve Başarı Göstergeleri

Kırmızı Çizgiler: Türkiye'nin masa dışı bırakılması; kesintisiz geçişin egemenliği zedeleyen modele dönmesi, veri/enerji/iletişim omurgasında tek taraflı ABD standardı; Türk şirketlerinin dışlanması.

KPI'lar: Türk payı ile imzalanmış teknik standart seti; TDT Sekreteryası' nın kurulması; Kars-Nahcivan entegrasyon takvimi; Araz hattında fiziki ilerleme, Türk finans-inşa konsorsiyumu sözleşmeleri; kamuoyu desteği (> %60 olumlu algı).

Sonuç

Zengezur, bir yol değil **stratejik omurgadır**. TRIPP modeli sahada "hız" getirebilir; ancak Türkiye'nin **eşit ortaklık** ve **bölgesel inisiyatif** ilkelerini teminat altına almayan hiçbir düzenleme sürdürülebilir değildir. **Anahtar Parti**, TDT merkezli mimariyi, çoklu güzergâh stratejisini ve Türk sanayi-lojistik kapasitesinin kurumsal payını savunarak; **"Türkiye kurucu aktördür"** çizgisini hem masada hem sahada tahkim etmelidir.

Executive Summary

Zangezur Corridor: Current Developments, Historical Background, and Geopolitical Assessment

Purpose and Scope

This summary presents the historical context of the Zangezur Corridor; the latest situation shaped by the 8 August 2025 declaration initialled in Washington and the "TRIPP/Trump Route" framework; the positions of regional and global stakeholders; and policy options for the Anahtar Party, in an academic and objective format.

Key Findings

National Interest and Sovereignty

The Zangezur Corridor is the critical link in the Turkey–Azerbaijan–Turkistan land connection.

Turkey's lack of visible presence at the negotiating table increases the risk that post-Karabakh battlefield gains will be diluted at the diplomatic table.

The equation "**Azerbaijan's security = Turkey's security**" remains valid.

U.S. Regional Calculus

The U.S. 99/100-year leasing and TRIPP framework, while couched in the language of "peace," functions as a mechanism of geopolitical emplacement and control.

Target set: constrain Russian/Iranian influence; regulate China's Middle Corridor logistics; anchor Armenia to the Western bloc; and keep Turkish-world integration under managed supervision.

Strategic Alternatives and Road Map

A durable settlement should be constructed along the **Ankara–Baku–Nakhchivan–Astana** axis and under the auspices of the **Organization of Turkic States (OTS)**.

Zangezur is not merely a logistics route; it is a **geo-economic backbone**. Rendering it inoperative would constitute a strategic loss for integration across the Turkic world.

A **multi-route strategy**, including the **Araz (Aras) Line**, expands Turkey's room for manoeuvre.

Political and Societal Implications

Turkey's exclusion from the table strengthens public perceptions of "**being sidelined**."

Among nationalist-conservative constituencies, expectations for a "**national stance and regional initiative**" are high.

Core message: "**Turkey must not be a bystander but a foundational actor**."

Status Update

TRIPP/ "Trump Route": A corridor traversing Armenian territory, designed under U.S. oversight with a **99-year special-purpose operating model**, covering transport, energy, and communications infrastructures within an integrated framework.

Stakeholder Dynamics:

Azerbaijan: Red lines are uninterrupted transit and sovereignty; keeps TRIPP on the table as the "least-bad option / leverage."

Armenia: Cautious approval driven by sovereignty optics and access to Western capital; constrained by domestic politics and Iranian pressure.

Russia: The on-the-ground "arbiter" role is eroding; a gradual contraction of space rather than a clean break.

Iran: Frames the project as **Pan-Turkism** and a security threat; high anxiety over being bypassed.

China/EU: Caught between competition and coordination on standardisation and financing of the Middle Corridor

Risk Matrix (Summary)

Geopolitics: Potential U.S. entrenchment → diminished Turkish weight in decision-making; Iranian/Russian reactions.

Security: Grey zones in sovereignty and security regimes → border incidents and proxy frictions.

Economy & Logistics: Single-route dependency → vulnerability to shocks; risk that TRIPP standards marginalise Turkish firms.

Socio-political/Perception: Narrative of **"Turkey left out"**; institutionalisation of a U.S. intermediary layer within the Turkic world.

Soft Power: External influence in norm-setting and elite formation via transnational networks affecting decision processes.

Policy Framework for the Anahtar Party

Diplomatic Architecture

Propose a permanent **"Corridor Secretariat"** under OTS with Ankara–Baku–Nakhchivan–Astana coordination.

Secure an **equitable oversight layer within TRIPP**: Turkish share in technical standards, data/fibre governance, insurance, and arbitration.

Quiet diplomacy to leverage the **Montreux Convention and the Turkish Straits** as balancing instruments.

Infrastructure and Industrial Participation

Accelerate **Horadiz–Aghbend** and **Kars–Nakhchivan** integration; establish **Kars/Nakhchivan logistics free zones**.

Create an **OTS Participation Fund** to back Turkish contractors/logistics/finance consortia (facilities, rolling stock, terminals).

Pursue a multi-line strategy:

Zangezur + Araz (Aras) + Black Sea–Georgia bridge routes.

Security and Legal Framework

Enshrine **“joint oversight–joint response”** for sovereignty, transit security, data protection, and arbitration clauses.

Establish a **joint crisis cell** against proxy escalations (Azerbaijan–Turkey–Armenia + OTS/UAE observers).

Soft Power and Transparency

Dismantle transnational influence networks across the Turkic world; pair this with higher-education, research, and media cooperation packages.

Launch **public-diplomacy campaigns** from Turkey emphasising **“Corridor = peace + prosperity,”** backed by data-rich visuals.

Red Lines and Success Indicators

Red Lines: Excluding Turkey from the table; converting uninterrupted transit into a sovereignty-eroding model; unilateral U.S. standards for data/energy/communications backbones; exclusion of Turkish firms.

KPIs: A technical standards package signed with Turkish participation; establishment of the OTS Secretariat; a dated Kars–Nakhchivan integration schedule; physical progress on the Araz line; Turkish finance–construction consortium contracts; sustained public support (>60% favourable).

Conclusion

Zangezur is **a strategic backbone**, not simply a road. While the TRIPP model may provide **speed** on the ground, **no arrangement is sustainable** without guarantees for Turkey’s **co-equal partnership** and **regional initiative**. The Anahtar Party should champion an **OTS-centred architecture**, a **multi-route strategy**, and a **formally embedded share** for Turkish industrial-logistics capacity—consolidating the stance that **“Turkey is a foundational actor,”** both at the table and in the field.

Zengezur Koridoru: Güncel Gelişmeler ve Tarihi Arka Planı ile Jeopolitik Analiz

Zengezur'un da dahil olduğu coğrafya tarih boyunca Türk dünyasının doğu batı kara bağlantısının kilit noktası olmuştur. Ancak 20. Yüzyılda önce Çarlık Rusya'sı ve müteakiben de Bolşevik Rusya'nın aldığı bilinçli siyasi kararlarla Azerbaycan ve Anadolu'nun doğrudan kara bağlantısı kapatılmıştır. Bugün bu bağın yeniden kurulması gündeme gelmiş olduğu için "Zengezur Koridoru" hem bölgesel hem de küresel güçlerin yeniden stratejik planlarının merkezinde yer almıştır.

Zengezur hem coğrafi hem de jeopolitik anlamda tarih boyunca stratejik önemi olan bir bölge olup Ermenistan'ın güneybatısında yer almaktadır. Batısında Nahcivan Özerk Cumhuriyeti, doğusunda Karabağ, güneyinde İran bulunmaktadır. Zengezur Dağları da bu bölgeden geçmekte olduğu için dağlık bir araziye sahiptir.

Zengezur'un da dahil olduğu bölge, tarih boyunca Türk boylarının göç yolları üzerinde yer almış olup Selçuklular döneminde tamamen Türk hâkimiyetine girmiştir. Karamanlı, Karapapak, Kıpçak vb. Türk boyları bu bölgeye yerleşerek Türkleşmesini sağlamıştır. Zengezur'un da dahil olduğu bölge 16.-18. Yüzyıllar arasında Osmanlı-Safevî Mücadelesine neden olmuş ve iki devlet arasında birçok kez el değiştirmiştir. 1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması ile bölge Safevî kontrolüne bırakılmıştır.

1828 Türkmençay Antlaşması ile bütün bölgenin kaderi derinden etkilenmiştir. Bu tarihe kadar Osmanlı-Türkistan arasında karayolu mevcut olup, hacca gidecek olanlar önce İstanbul'u ziyaret edip daha sonra Hicaz'a gidebildiği gibi bütün Türk dünyasında İstanbul merkezli yoğun bir etkileşim söz konusudur. Ancak artık böyle bir imkân kalmamıştır. Zengezur da aynı dönemde Çarlık Rusya'nın hakimiyetine geçmiştir.

Rus yönetimi bu yeni durumu bir fırsata dönüştürerek Osmanlı Devleti ile arasında tampon bir Hristiyan Devlet kurma amacıyla gerek Karabağ gerekse de Revan Hanlığı (günümüzdeki Ermenistan) coğrafyasına İran ve Osmanlı'dan Ermenileri göçe teşvik etmeye başlamıştır. Zengezur da bu göçlerden etkilenmiş ve Rus baskıları ve muhacir Ermenilerin baskısıyla bölgenin yerli Azerbaycan Türkleri göç etmek zorunda bırakılmıştır. Böylece zaman içinde büyük çoğunluğu Türk ve Müslüman olan halkın demografik yapısı değişime uğramıştır.

I. Dünya Savaşı devam ederken 1917'de Bolşevik ihtilali ile Çarlık Rusya'sı çökmüş ve Lenin başkanlığındaki Bolşevik hükümeti Osmanlı ve Almanya ile 3 Mart 1918'de Brest-Litovsky Antlaşmasını imzalayarak Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu'daki işgal altındaki bölgelerden çekilmeye başlamıştır. Bolşevikler, Brest-Litovsky anlaşması kapsamında 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması ile Rus hakimiyetine bırakılan Anadolu'nun doğal parçası Elviye-i Selase'yi de (Kars-Ardahan-Batum) Osmanlı Hakimiyetine bırakmak mecburiyetinde kalmıştır.

Devrim sonrasında Kafkasya'da oluşan otorite boşluğundan istifade ile Güney Kafkasya'da Gürcüler, Ermeniler ve Azerbaycan Türkleri 22 Nisan 1918'de Maverayı Kafkas Konfederasyonu'nu kurarak Rusya'ya karşı bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Uzun yıllar askeri eğitimden uzak tutuldukları için bu konfederasyon içinde Azerbaycan Türkleri çok zayıf durumdadır. Bu nedenle Bakü, Bolşevik Ermeni Şaumyan tarafından işgal edildiği için Osmanlı Devletinden yardım istemişlerdir. Harbiye Nazırı Enver Paşa müttefiki Almanların bütün itirazına rağmen Bakü harekâtı için Kafkas İslam Ordusunu teşkil ederek başına da kardeşi Nuri paşayı getirmiştir. Nuri Paşa Nisan 1918'de yola çıktığında ortada hala resmi bir anlaşma ya da resmen kurulmuş bağımsız Azerbaycan Devleti yoktur. Aynı süreçte Osmanlı Devleti ve konfederasyon temsilcileri arasında Batum Konferansında sınırların yeniden düzenlenmesi görüşmeleri başlamıştır. Aynı zamanda Şubat 1918'de başlamış olan Osmanlı askeri ileri harekâtı da devam etmekte olup 1878'de kaybedilmiş olan bölgelerin yeniden kazanılması mücadelesi verilmektedir.

Konferans görüşmeleri çıkmaza girerken Osmanlı Devleti'nin de teşvikleri ile konfederasyon dağılmış 26 Mayıs 1918'de Gürcistan ve 28 Mayıs 1918'de de Ermenistan bağımsızlıklarını ilan ederek konfederasyondan ayrılmışlardır. Müteakiben 28 Mayıs 1918'de Tiflis 'de Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşu ilan edilmiştir. Hemen arkasından da 4 Haziran da Osmanlı Devleti -Azerbaycan arasındaki resmi anlaşma yapılmış ve resmen askeri yardım talep edilmiştir.

Bu tarihte Nuri Paşa kumandasından İslam Ordusu, gönüllü Azerbaycan milislerinin desteğinde Nahcivan üzerinden Aras havzasında ilerlemeye başlamış ve 15 Eylül 1918'de Bakü Ermeni işgalinden kurtarılarak yeni başkent ilan edilmiştir. Bakü'nün kurtarılmasında İslam Ordusu gönüllüsü Anadolu'nun öz evlatlarından 1130 şehit verilmiştir. İşte bu dönemde Osmanlı ile Azerbaycan arasında doğrudan karayolu tesis edilmiş ve demiryollarının denetimi Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Fakat bu durum çok kısa sürmüştür.

Müttefiklerinin teslim olacağını öğrenince İttihat ve Terakki hükümeti istifa ederek yurt dışına çıkınca, Sadrazam olan Ahmet İzzet Paşa Harbiye Nazırlığını da uhdesinde tutarak 21 Ekim 1918'de Aras Havzası, Azerbaycan ve Dağıstan'dan çekilme emrini vermiştir. Her ne kadar geride kalan gönüllü subaylar, milis grupları teşkili ile bölge Müslümanlarının can, mal, ırz ve namusları korumaya çalışsa da Ekim 1918–1920 yıllarında Ermeni milislerle Müslüman köyleri arasında ağır çatışmalar yaşanmıştır. Ancak Mondros Mütarekesi ile Anadolu işgal edilmiş İstanbul kontrol altına alınmış olduğu için bölgeyle ilgilenme imkânı kalmamıştır.

23 Nisan 1920'de açılan TBMM destek bulma arayışları içindeyken 28 Nisan 1920'de Sovyetler Bakü'de Meclisi kontrol altına alarak Azerbaycan'ı işgale başlamıştır. Aynı tarihlerde TBMM, batıda İngiliz destekli Yunan işgaline karşı, Güneyde Fransızlara ve doğuda da Ermenilere karşı istiklal mücadelesi vermektedir. Ermeniler Doğu Anadolu'dan tamamen sökülüp atılmış ve TBMM, 3 Aralık 1920'de Ermenistan ile Gümrü Anlaşmasını imzalamıştır. Ancak aynı günlerde Ermenistan da Sovyet bloğuna ilhak edildiği için bu defa da Moskova ile görüşmeler başlatılmıştır. Yoğun görüşmelerden sonra 16 Mart 1921'de Moskova Anlaşması yapılmış ve böylece SSCB ile bir yakınlaşma başlamıştır. Müteakiben 13 Ekim 1921'de imzalanan Kars Antlaşması ile Gümrü Antlaşması yeniden teyit edilmiştir. Böylece Ermenistan ile Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ve Gürcistan ve SSCB ile problemler büyük ölçüde çözüme kavuşturulmuştur. Öncelikli olarak Türkiye–Ermenistan–Gürcistan–Azerbaycan sınırları kesin olarak çizilmiştir. Kars, Ardahan, Artvin Türkiye'ye bırakılmış, Batum Misakı Milli sınırları içinde olmasına rağmen Ahıska da dahil Sovyet Gürcistan'ına bırakılmıştır. Ancak, Batum merkezli Acara Özerk Bölgesi olarak statü kazandırılmış ve Türkiye'ye de Acaristan halkının dini ve kültürel özerkliklerinin korunması için garantörlük hakkı almıştır.

TBMM delegasyonunun yoğun çabası sonucunda Kars Antlaşması ile Nahcivan Azerbaycan'a bağlı özerk bölge olarak tanınmış ve garantörlük hakkı Azerbaycan üzerinden Türkiye'ye verilirken, ne yazık ki Nahcivan ile Azerbaycan arasında kara yolu irtibatı tesis edilememiştir. Antlaşmada adı geçmese de Sovyetler 'in kararıyla Zengezur Ermenistan'a bırakıldığı gibi başka bir kara bağlantısı da söz konusu olmamıştır. Yani Kars Antlaşması ile Azerbaycan ile Nahcivan'ın kara bağlantısı kesilirken TBMM de İslam Ordusu ile kurulmuş olan kara bağlantısını kaybetmiştir. Elbette ki bunda, SSCB yöneticilerinin de aynen çarlık zihniyetinde hareket ederek Türkiye ile Türkistan'ın kara bağlantısını mutlaka kesme stratejisi etkili olmuştur.

Bu tarihlerde TBMM acilen doğu sınırlarını güvenlik altına alıp, Batı cephesindeki İngiltere destekli Yunan işgaline karşı mücadeleye devam etmek zorundadır. Aynı zamanda Rusya üstünden silah ve teçhizat temin etmek zorunda olduğu için Türkistan ile kara yolunun ne denli önemli olduğu idrak ediliyor olsa da Kars Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır. Tek teselli 1878'de Berlin Antlaşması ile kaybedilmiş olan Kars, Ardahan ve Artvin'in TBMM hakimiyetinde kalmasını sağlamış olmaktadır. O tarihteki şartlar düşünüldüğünde bu da büyük başarıdır. Aynı zamanda TBMM, Sovyetler ile yakınlaşarak İtilaf Devletleri'ne karşı stratejik denge kurmak istemektedir ki, bunda da muvaffak olunmuştur. Bu, o günün koşullarında maksimum kazanım – minimum risk formülünün uygulanmasıdır. Ancak Sovyetler 'in kısa süre sonra Zengezur'u Ermenistan'a bağlaması, günümüzdeki Azerbaycan–Ermenistan–Türkiye ilişkilerinde en önemli jeopolitik düğümlerden birinin oluşumuna sebep olmuştur.

1991 yılından itibaren SSCB dağılmaya başlamış ve 1988–1994 arasında Azerbaycan – Ermenistan arasındaki çatışmalar sonucunda Karabağ'ın tamamı ve çevresindeki Laçın, Kelbecer, Ağdam, Fuzuli, Cebrayıl, Zengilan, Qubadlı Ermenistan tarafından işgal edilmiştir. Toplamda Azerbaycan topraklarının %20'sini kaybetmiş, Hocalı 'da tarihin kaydettiği en açık soykırım teşebbüslerinden birisi yaşanmıştır

Uzun yıllar Minsk Grubunun sözde bu problemi çözme çabaları devam etmiş olsa da Ermeni işgaline son verilmesi konusunda sonuç alınamamış ve 2020'deki 2. Karabağ Savaşında Azerbaycan Karabağ'ın büyük bölümünü geri almıştır. 9 Kasım 2020'de imzalanan Üçlü Bildiri ile Zengezur Koridorunun açılması maddesine de yer verilmiştir. Ancak 2021–2023 arasında Azerbaycan, koridorun açılması için müzakerelere devam etse de Ermenistan egemenlik gerekçesiyle bu projeye direnmeye devam etmiştir. Bu noktada batılı devletlerden de güçlü destek aldığı muhakkaktır.

Bu noktaya kadar anlatılanları tablolastırdığımızda şöyle bir görüntü ortaya çıkmaktadır:

Anadolu–Azerbaycan Karayolu Kronolojisi

Yıl / Tarih /Olay Zengezur'a Etkisi

16.–18. yy. Osmanlı–Safevî mücadeleleri, bölge birkaç kez el değiştirip, Türk–İslam nüfusun ağırlığı korundu.

1828 Türkmençay Antlaşması ile bölge Çarlık Rusya'sına geçti. Rusya, İran ve Osmanlı'dan Ermeni nüfusu bölgeye göçe teşvik ederek; demografik dengeyi Azerbaycan Türkleri aleyhine değiştirmeye başladı.

1918'de Nuri Paşa Kumandasında Osmanlı ve Azerbaycan birliklerinden oluşan İslam Ordusu kısa süreliğine Zengezur'a hâkim oldu ve kısa süreliğine Azerbaycan–Nahcivan–Anadolu kara bağlantısı sağlandı.

1920 Sovyetler, Kızıl Ordu ile Kafkasya'yı kontrol altına aldı ve Zengezur Sovyet Ermenistan'ına verildi.

16 Mart 1921 Moskova Antlaşması imzalandı (TBMM – Sovyetler). Nahcivan'ın Azerbaycan'a bağlı özerk bölge olması kararlaştırıldı ve Türkiye garantör oldu.

13 Ekim 1921 Kars Antlaşması imzalandı (TBMM, Azerbaycan SSC, Ermenistan SSC, Gürcistan SSC, RSFSR). Nahcivan'ın statüsü resmen teyit edildi, Türkiye garantörlüğü kesinleşti; ancak Nahcivan'ı Azerbaycan'a bağlayacak Zengezur ya da başka bir kara bağlantısı konusu antlaşma metnine girmedir.

1921 sonrası Sovyet yönetimi Zengezur'da Ermeni yerleşimini artırmaya devam etti. Azerbaycan–Nahcivan kara bağlantısı tamamen koptu.

1991 SSCB dağıldı, Azerbaycan ve Ermenistan bağımsız oldu. Zengezur Ermenistan sınırları içinde kaldı.

1988–1994 arasında devam eden Karabağ savaşı ile Ermenistan 26 Şubat 1992'de Hocalı 'da insanlık suçu işlediği gibi müteakip saldırılarla Karabağ ve çevresini işgal etti.

2020 2. Karabağ Savaşı sonrası Ermenistan mağlup oldu ve 9 Kasım Üçlü Bildirisi imzalandı. Zengezur Koridorunun açılması planlanmaya başlandı. Türkiye–Azerbaycan kara bağlantısı yeniden gündeme geldi.

Bölgesel Güç Dengeleri ve Alternatif Rotalar

Zengezur Koridorunun açılması, bölgeyi Türkiye–Azerbaycan–Türkistan hattının ana lojistik güzergâhı haline getireceği için batılı devletlerin ilgisinin bu konu üzerinde yoğunlaşmaya başlaması çok doğaldır. Bunun sonucunda Rusya ve Türkiye'ye güç kazandıracak bu koridoru engelleme çabaları yoğunlaşmış ve koridorun açılması konusu giderek çıkmaza girmeye başlamıştır.

Rusya, İran ve AB/ABD koridorun kontrolüyle ilgili birbirine zıt görüşleri savunmuşlardır. Özellikle ABD ve AB, Rus güvenlik servisinin bu bölgede müdahil olmasını engellemeye çalışırken İran ise bu hattın bir "Pan-Türkizm" girişimi olduğu görüşünde olduğu için baştan beri bu koridorun açılmasından endişe duymakta ve kapalı kapılar ardında Ermenistan üzerinde baskı kurarak engelleme çabası içindedir. Bu engelleme çabalarına karşı Azerbaycan da tedbir mahiyetinde İran üzerinden "Araz (Aras) Koridoru" ile Nahcivan'a alternatif ulaşım hattı inşasına hız vermiştir.

Türkiye bu konuda ne düşünmektedir? Medyaya göre Cumhurbaşkanı Erdoğan, hem Birleşik Arap Emirlikleri lideri ile hem de Aliyev ile görüşerek Türkiye'nin görüşlerini paylaşmış ve Koridorun açılma sürecine destek vermiştir ki, bunlardan Türkiye'nin Zengezur Koridorunun açılmasına olumlu baktığı anlaşılmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan yaptığı açıklamalarda, Zengezur Koridorunun "Middle Corridor" bağlantısını güçlendireceğini vurgulamıştır. Bu da son derece önemlidir. Zira Türkiye, "Bir Kuşak Bir Yol" projesinin giderek çıkmaza girmesinden dolayı daha çok "Orta Kuşak Koridor" projesini gerçekleştirme çabası içine girmiş olup başlangıçta Azerbaycan da bunu desteklemektedir. Ermenistan ise görünüşte Zengezur Koridorunun açılmasını istemekle birlikte, egemenliğini koruma amacıyla "gümrük kontrolü" yapılacak basitleştirilmiş sistem önerilerini pazarlık konusu yapmaya devam etmiştir. İşte bu nokta da ABD problem çözücü olarak devreye girmiştir.

2024 yılında ABD, AB ve Rusya bölgeye dair farklı projeler ortaya koyarken; 11 Temmuz 2025'te beklenmedik bir şekilde ABD Özel Temsilcisi Tom Barrack New York'ta Zengezur hattını 100 yıllığına "kiralama" teklifini gündeme getirmiştir. Müteakiben Azerbaycan ile Ermenistan arasında yeni bir anlaşma süreci başlamış ve Türkiye'nin Türkistan ile doğrudan kara bağlantısı ihtimali yeniden güçlenmeye başlamıştır. Ancak bu gelişmeler birçok soru ve endişeyi de gündeme getirmiştir.

Zengezur Koridoru ile İlgili Son Gelişmeler

1. ABD'nin 100 Yıllık Kiralama Teklifi

ABD, Trump döneminde daha yoğun ilgi alanı içine giren Zengezur Koridoru 'nu bir Amerikan ticari lojistik şirketi vasıtasıyla yönetme önerisini resmi olarak Azerbaycan ve Ermenistan'a iletmış olup bu teklife göre, ABD, 32 km'lik yolun 99 yıl süreyle kiralanması amacındadır. Böylece yolun bağımsız ama şeffaf biçimde işletileceğini ve bu nedenle her iki tarafın da denetleyici şirkete güven duyması halinde Zengezur Koridorunun açılması hususunda bir türlü uzlaşmayan Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki sorunun çözüleceğini iddia etmektedir. Bu güncel gelişme nedeniyle ilgili koridor ile doğrudan ilişkili iki ülke açısından konuya tekrar bakılmasında fayda vardır.

2. Azerbaycan – Ermenistan Görüşmeleri ve Siyasi İrade

Temmuz 2025 tarihinde gerçekleşen Abu Dhabi Zirvesi, Zengezur Koridorunun statüsü ve geçiş modeliyle bağlantılı liderler düzeyinde ilk defa bu kadar doğrudan ve resmi biçimde konuşulan toplantıdır. Bu toplantıya katılanlar Cumhurbaşkanı İlham Aliyev (Azerbaycan), Başbakan Nikol Pashinyan (Ermenistan), iki ülkenin dışışleri ve başbakan yardımcısı ve güvenlik yetkilileridir. Ayrıca ev sahibi BAE ve tarafsız gözlemcilerden oluşan bir heyet de bulunmuştur.

Azerbaycan ve Ermenistan arasında barış antlaşmasına zemin hazırlama amacıyla yapılan bu zirvede şu konular öne çıkmış görünmektedir:

1. Zengezur Koridorunun açılması.
2. Geçiş rejimi → Kesintisiz transit mi, gümrüklü kontrol mü olsun?
3. ABD'nin 100 yıllık kiralama/lojistik şirketi önerisi. (Daha sonra 99 yıl olarak ifade edilmiştir)
4. Nihai barış antlaşması taslağının ilerletilmesi.

3. Trump Yolu

Abu Dhabi Zirvesi'ni takiben **8 Ağustos 2025'te** Washington'da, ABD arabuluculuğunda, Ermenistan Başbakanı Nikol Pashinyan ile Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev arasında bir barış deklarasyonu imzalanmıştır. Bu belge, resmi bir barış antlaşmasının ön aşaması niteliğinde olup, "Devletlerarası İlişkiler ve Barış Antlaşması" metninin paraflanmasıdır. Yani henüz kesin antlaşma yapılmamıştır. Azerbaycan ön şart olarak Kars Antlaşması esaslarının Ermenistan tarafından kesin olarak tekrar onaylanmasını istemiştir. Bu da Ermenistan'ın Azerbaycan'dan toprak talebinden vaz geçmesi anlamına gelmektedir.

Washington'daki bildirmede yedi maddenin dördüncüsü en çok dikkat çeken maddelerden biri olup Zengezur Koridorunun "Trump Route for International Peace and Prosperity" (TRIPP) adıyla, ABD gözetiminde, Ermenistan topraklarından geçecek şekilde inşa edilmesiyle ilgilidir.

İçerik ve amaç açısından söz konusu bildirgeye bakıldığında bu koridor, Ermenistan topraklarında Azerbaycan ile Nahcivan arasında doğrudan bir ulaşım hattı oluşturmayı hedeflemektedir. Ama ilgili koridor bir Amerikan şirketi tarafından 99 yıl süreyle işletilecektir. Yani "Zengezur Koridoru" şekillenerek, artık "Trump Koridoru" ya da TRIPP olarak ulaştırma, enerji, telekom ve ticaret altyapılarını kapsayan çok yönlü bir projeye dönüşmektedir.

Jeopolitik Etkileri ve sonuçları açısından bu stratejik girişimle ABD, Güney Kafkasya'daki bölgesel nüfuzunu güçlendirecek, Rusya, İran ve Çin'in etkisini büyük ölçüde kıracaktır. Elbette Türkiye-Azerbaycan ve Türkistan Türk Devletleri arasındaki gelişmeleri de kontrol edebilecektir. Sonuç olarak bu gelişme, İran ve Rusya'nın eleştirilerine neden olmuş, bazıları bunu Ermenistan'ın egemenliğine bir müdahale olarak değerlendirmeye başlamıştır. Trump ise aksine bu anlaşmayı bir barış hamlesi ve diplomatik başarı olarak sunup barış elçisi rolünü vurgulamaya devam etmektedir.

Yaklaşık 40 yıldır farklı stratejilerle Doğu Karadeniz ve Kafkasya'ya girmeye çalışan ABD'nin bölgede söz sahibi olan Rusya ve Türkiye'nin içinde bulunduğu problemlerden istifade ile umulmadık bir şekilde Zengezur Koridoru kiracısı olarak bölgeye girişi elbette beraberinde birçok problemi de getirecektir. Öncelikle Ermeni diaspora örgütleri, bu anlaşmanın zorla yerinden edilen Ermenilerin geri dönüş haklarına, kültürel miraslarına ve savaş esirlerine değinmediğini eleştirerek daha fazla imtiyaz talebine başlamışlardır. Bu da ilerleyen zamanda tarihte defalarca görüldüğü üzere ABD'nin yine Ermenistan lehine karar ve icraatlara yönelme ihtimalinin bulunmasını akla getirmektedir. Ayrıca, Rusya'nın bölgedeki etkisinin azalması Ermenistan'da siyasi risklerin oluşmasına neden olabilir şeklinde düşünülmektedir. İran da bu koridorun doğrudan kendisini bypass etmesi nedeniyle projeyi "güvenlik tehdidi" olarak değerlendirmekte olup, mutlaka engellemeye çalışacağını açıklamıştır. Ancak içinde bulunduğu siyasi, ekonomik şartlar sebebiyle bunda muvaffak olamayacağı tahmin edilmektedir.

Washington Bildirgesi Özet Tablo

Konu	Ayrıntı
Ne zaman Ve nerede?	8 Ağustos 2025, Washington, Beyaz Saray
Ne imzalandı?	Barış ve Devletler Arası İlişkiler Bildirgesi (7 madde)
Zengezur Koridoru Ne oldu?	TRIPP – Trump Koridoru olarak yeniden adlandırıldı
Kapsamı?	Ulaşım, enerji, iletişim altyapıları; 99 yıl kullanım hakkı ABD'ye verildi
Siyasal etkiler?	ABD'nin bölgesel nüfuzu güçlenmeye başladı; Rusya ve İran etkisi zayıfladı, Türkiye'nin Türkistan yolu denetime alındı.
Eleştiriler?	İnsan hakları, diaspora endişeleri, Ermenistan iç siyaseti, İran tepkisi ve Türkiye'nin kuşatılması ve Türkistan yolunun ABD kontrolüne girmesi.

4. Ekonomik ve Stratejik Etkiler

Olumlu açıdan bakılacak olursa, Zengezur Koridorunun açılması durumunda Azerbaycan–Türkiye–Türkistan arasında kara yolu ve demiryolu taşımacılığını önemli ölçüde kısaltarak “Middle Corridor” hattını güçlendirecektir. Bu hattı güçlendirmek için Horadiz Agbend raylı hattı kısa sürede tamamlanmış olup arkası gelecek gibi görünmektedir. Bu da bölgedeki ekonomik canlılığı güçlendirdiği gibi aslında asırlardır birbirinden kopuk olan Türkistan ve Türkiye halkının da kucaklaşmasını beraberinde getirecektir. Aynı zamanda bu proje, lojistik maliyetleri düşürerek Avrupa–Çin ticaretinde rekabet gücünü artırma potansiyeline sahip olup bu da ABD’yi endişelendirmektedir. Zira ABD ,21 yy. dünya hakimiyeti hedefine ulaşmada öncelikli Çin’i rakip olarak görmektedir. Bu durumu tablo ile göstermek istersek:

Gelişme

- ABD Teklifi 99 yıllık işletme/garanti önerisi; Aslında Kafkasya’ya yerleşme bahanesi.
- Ermenistan Tavrı; Egemenlik bahanesi ve gümrük kontrolü konusunda ısrar, ABD himayesini kabul,
- Azerbaycan’ın Alternatif Çözümü, İran üzerinden “Araz Koridoru” çalışmaları,
- Bölgesel Etki Rusya, ABD/AB, İran, Türkiye arasında gizli güç mücadelesi,
- Ekonomik Kazanımlar, Transit kolaylığı, Asya–Avrupa ticari ilişkilerinde hız kazanımı,
- Türkistan ve Türkiye sosyal ve kültürel kucaklaşma,100 yıl öncesinin hedefi “dilde-fikirde-işte birlik” şiarının kontrollü de olsa hayat bulması.

Bundan Sonra Neler Olabilir?

Azerbaycan ile Ermenistan arasında tam uzlaşma zemini oluşmadan koridorun açılması güvenli olmayacaktır. Bu durumda güvenlik garantileri ABD şirketi üzerinden zorunlu hale gelebilir ki, bu da daha önceki tecrübeler doğrultusunda güvenilir olmaktan uzaktır. Dağlık Karabağ sorununun çözümü için 1992'de Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) bünyesinde teşkil edilmiş olan Minsk grubunun tarafgirliği henüz hafızalarda çok yeni olup, problemi neredeyse daha da çözümsüz hale getirmiştir. Daha önce de ifade edildiği üzere ABD'nin Ermenistan ve Azerbaycan arasında çıkabilecek problemlerde ne kadar tarafsız olabileceği şüphelidir.

Azerbaycan'ın İran üzerinden ilerleyerek Zengezur Koridoruna siyasi baskı yapmaya başlaması, barış sürecini hızlandırma potansiyeline sahip görünse de bölgedeki güç mücadelesinin baş aktörleri olan Rusya, ABD, Çin ve AB'nin proje üzerinde söz sahibi olma mücadelelerinin sonuçlarını şimdiden tahmin etmek mümkün görünmemektedir.

Bu Proje Neden Bu Denli Mücadeleye Sebep Olmaktadır?

Bu koridor, yalnızca altyapı yatırımından ibaret olmayıp stratejik dengeleri yeniden şekillendirme potansiyeline sahiptir. ABD'nin kiracı görüntüsü üstünden bölgede tam kontrol sağlamaya çalışması, Rusya ve İran'ı rahatsız ederken; resmî açıklama olmasa da Türkiye'nin de endişe duyması gerekmektedir. Diğer taraftan Azerbaycan'ın alternatif rota hamlesi, Erivan üzerindeki baskıları artırmakta ve bir taraftan da ABD denetiminde de olsa Türkiye'nin bu proje ile Kafkasya'da çok daha fazla güçlenmesi hiçbir ülkenin işine gelmemektedir. Ancak her şeyden önce Zengezur Koridorunun açılmasıyla 1828 Türkmənçay Antlaşması ile karayolu bağlantısı olmaksızın birbirinden ayrılmış olan Türkistan coğrafyasının 1918'deki kısa süre haricinde yeniden kucaklaşması mümkün olacaktır. Bu da son derece önemlidir. Hali hazırda havayolu ve alternatif karayolları ile bu irtibat sağlanmış olsa da yeterince etkin olmadığı bir gerçektir. Türkiye, Zengezur Koridoru 'nu aynı zamanda stratejik bir "jeo-ekonomik devrim" olarak görmekte olup bu konuya yaklaşımını maddelendirerek şöyle ifade etmek mümkündür.

1) Orta Koridor Stratejisinin Kilit Halkası: Türkiye, bu koridoru Azerbaycan'la "Orta Koridor" olarak adlandırdığı Çin-Asya-Türkiye-Avrupa güzergâhının kritik bir ayağı olarak görmekte ve Koridorun hem ekonomik anlamda hem de Türk dünyasının entegrasyonunda anahtar rol oynayacağını düşünmektedir:

2) Asya'ya ve Türkistan Devletleri'ne Doğrudan Kara Bağlantısı: Ankara, Zengezur' un hem demir yolu hem de karayolu projeleriyle Nahcivan'dan Türkiye yoluyla Türkistan ülkelerine kesintisiz erişimin sağlanabileceğini öngörmektedir. Bu sayede transit geçiş süresi kısılacak, lojistik maliyetler azalacak, kültürel ve sosyal etkileşim daha hızlı artacaktır.

3) Barış Sürecini Destekleme Aracı: Koridorun açılması, Türkiye açısından Azerbaycan ve Ermenistan arasında kapsamlı bir barış anlaşmasının parçası olarak değerlendirilmektedir. Zira, Türkiye, Erivan ile Bakü arasında kalıcı barış sağlanmadan koridorun işlevsel olarak işletilemeyeceğini bildiği için öncelikle iki ülke arasında kalıcı barışın tesisi için çaba göstermektedir. İran üzerinden Nahcivan'a bağlanacak "Araz Koridoru" gibi alternatifleri tamamen reddetmemekte birlikte Zengezur'un Türkiye-Azerbaycan eksenindeki önceliği değişmeyeceği için Türkiye, koridorun oluşturulması sürecinde bölgesel güçlerin (Rusya, İran) itirazlarını diplomatik manevralarla etkili biçimde dengelemeye çalışmaktadır. Özellikle de koridor fikrini "crossing" (geçiş) yani bir tür sınır geçiş kapısı olarak nitelendirerek İran'ı da ürkütmemeye çalışmaktadır.

4) Ekonomik Beklentiler: Osmanlı Devleti döneminde çok önemli olan Trabzon -Tebriz arasındaki ticaret yolunun (Akkoyunlu Devleti Hükümdarı Uzun Hasan ile Fatih Sultan Mehmet arasındaki mücadelenin sebeplerinden birisi de bu hattı kontrol etmektir.) bu proje ile yeniden hayata geçmesinin yanı sıra başta Doğu Karadeniz olmak üzere Türkiye'nin doğu kıyılarında lojistik alanında yeni yatırımlar, istihdam ve ekonomik canlılık beklenmekte ve ihracat hacminin artarak devam edeceği öngörülmektedir.

Bu nedenlerden dolayı hali hazırda Cumhur İttifakından ABD'nin Zengezur'a kiracı olmasına henüz net bir açıklama ya da tepki verilmemiştir. İktidar yanlısı yandaş basında ise olağanüstü olumlu yorumlar yapılarak **Türkiye'nin beklentileri şöyle ifade edilmektedir:**

Bariş ve İstikrar; Koridorun açılması, Ermenistan ile Azerbaycan arasında kapsamlı barışın teminatı olacağı için Türkiye açısından da önemlidir.

Ekonomik Fırsat; Doğu-Batı ticaretinde Türkiye'nin söz hakkını artıracak; yüzyıllar önce olduğu gibi Karadeniz limanları öne çıkacaktır. Zengezur Koridoruyla zaman ve maliyetten tasarruf sağlanarak Hazar Denizi'nin doğu ve batı yakası birleşecek ve koridorun geçtiği Türk dünyası ülkeleri ciddi ekonomik kazançlar elde edebilecek.

Zengezur Koridoru, Azerbaycan için olduğu kadar Hazar'ın doğusunda yer alan Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan ve Kırgızistan için de oldukça önemlidir. Kazakistan, petrolünü; Türkmenistan, doğalgazını; Özbekistan ve Kırgızistan ise çeşitli kaynak ve ürünlerini Türkiye üzerinden Avrupa'ya ihraç edebilecektir. Zengezur Koridoru yalnızca bir demir yolu veya otoyol değil, aynı zamanda iletişim hatları ile birlikte doğalgaz ve petrol boru hatlarının da geçtiği stratejik bir ulaşım merkezi olarak planlanmaktadır. Bakü-Tiflis-Erzurum Doğalgaz Hattı gibi diğer hatlar da oradan geçecektir. Ermenistan kısmındaki hattın açılmasıyla Azerbaycan'dan Nahcivan'a doğrudan bağlantı sağlanacak; Türkiye'den gönderilen yükler daha kısa, güvenli ve ekonomik yollarla ulaştırılabilecektir. Ayrıca Çin'in 'Bir Kuşak Bir Yol' projesi çerçevesinde Avrupa'ya uzanan Orta Koridor üzerindeki ülkeler için de büyük ekonomik faydalar temin edilecek ve bunun sonucunda da Çin, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan ve Türkiye ekonomik anlamda ciddi güç kazanacaktır. Ancak, ABD'nin izni ölçüsünde bunlar mümkün olacaktır.

Bu koridor küresel güçlerin desteklediği büyük bir proje olup Çin, İngiltere, ABD, Fransa, Türkiye, Azerbaycan ve Pakistan gibi ülkeler bu projenin gerçekleşmesini istemişlerdir. Dolayısıyla İran'ın bu projeyi engelleme şansı oldukça düşüktür. ABD ise hem dünya ticaretinden daha fazla pay almak ve hem de bu bölgeyi kontrol etmek istediği için kiracı yöntemi ile son derece isabetli bir zamanlama ile sürece açıktan dahil olmuştur. Orta Koridor' un Zengezur kısmında kontrol sağlama çabası bu bağlamda değerlendirilebilir. ABD, bu stratejisini 2023 yılında Afrika'da Kongo-Angola arasında Lobito Koridoru üzerinde tecrübe etmiştir. Çin'in inşa etmek istediği demiryolu projesine karşılık, AB ile birlikte bu bölgedeki güzergâhı 30 yılına Batılı şirketlere devretmiştir. Aynı modeli Zengezur' da da uygulamak istediği çok barizdir.

Jeopolitik Etki; Türk Dünyası içinde ABD kontrolünde de olsa bu gelişme entegrasyonu güçlendirirken, Rusya-İran nüfuzunu dengeleyecektir diye umulmaktadır. Ancak her zaman ABD önleyici ve sınırlandırıcı bir güç olarak varlığını devam ettirecektir. Bu koridoru diğer birçok farklı konuda da pazarlık unsuru olarak kullanmak isteyeceği kesindir.

Güvenlik Dengesi; Türkiye, koridorun işletileceği ortamda egemenliğin teminat altına alınmasını isteyerek üçüncü bir güvenlik mekanizmasına sıcak bakarken, kendisine de müdahale hakkı verileceğini sanmıştır. Ne yazık ki bu konuda yanılmıştır.

Sonuç olarak Türkiye, Zengezur Koridoru 'nu yalnızca önemli bir ticaret güzergâhı değil, aynı zamanda bölgede barış, ekonomik ve kültürel entegrasyon ve Türkistan coğrafyasına ulaşımında stratejik bir menzil olarak görse de artık ABD'nin izin verdiği ölçüde bu imkândan faydalanacaktır. Koridor, Ermenistan ile ilişkilerin normalleşmesini tetikleyecek bir araç olarak gündemde olup Ankara, jeopolitik aktörlerle uzlaşma stratejisini koruyarak koridorun hayata geçirilmesine liderlik etmeyi hedeflemektedir. ABD'nin beklenmeyen atağı ile edilgen bir duruma düşürülmüştür. Bu gelişmeler elbette SSCB'nin dağılmasını müteakiben Hazar - Kafkasya ve Doğu Karadeniz'e yerleşme mücadelesi veren ABD'nin nihai olarak adım adım hedefine ulaştığını da ortaya koymuştur.

Türkiye ABD'nin Koridoru Kiralama Projesi Hakkında Ne Yapmalı?

Türkiye, ABD'nin Zengezur Koridoru 'nu 100 yıllığına kiralamaya yönelik teklifine yukarıda da ifade edildiği üzere hala resmi bir açıklama yapmamıştır. Cumhurbaşkanlığı yetkililerine göre, bu konuda taraflara ulaşan herhangi bir resmi öneri ya da taslak bulunmamaktadır. Ancak Türkiye daha önce, koridorun Ermenistan egemenliği üzerinde saygı gözetilerek işletilmesi gerektiğini savunmuştur. Yani, "ABD kiralar ve yönetsin" gibi aşırı üçüncü taraf kontrolünden ziyade, denetimli ama egemenliğe saygılı bir yapı önerisiyle sürece katkı verdiği ifade edilmiştir. Ankara, bu meselede Azerbaycan, Ermenistan, Rusya ve İran arasında arabuluculuk rolünü sürdürmeyi istemiştir. Ancak şu ana kadar net bir kontrat ya da taahhüt açıklanmamış olsa da diplomatik temasların yoğun olduğu bir gündem söz konusu olup, sözde Terörsüz Türkiye her şeyin önünde geçmiş görünmektedir. ABD'nin bölgeye yerleşmesi fiilen netleşirse, Ankara'dan somut bir görüş gelmesi muhtemeldir. Bu süreçte Türkiye hem bölgesel istikrar hem de "Orta Koridor" vizyonunu koruyarak dengeleyici bir aktör rolünü sürdürmek zorunda olup Suriye ve Irak politikalarında olduğu gibi bu konuda da kırmızı çizgilerden aniden vazgeçilmesi söz konusu olmaması umulmaktadır.

Bu Konuda Azerbaycan Ne Düşünüyor Olabilir?

Azerbaycan, ABD'nin "Zengezur Koridoru" nu 100 yıllık kiralama teklifine başta temkinli ve net bir duruşla yaklaşmıştır. Bu nedenle de öncelikli olarak egemenlik ve güvenlik endişesinden kaynaklı koridorun Ermenistan kontrolü altında olmamasını ve geçişin kesintisiz olmasını istemiş, tam egemenlikten ödün vermeyecek bir yapı talep edilmiştir. Ancak ABD'nin kiralama teklifine Rusya'dan gelebilecek tehlikeleri de dikkate alarak olumlu yaklaşmış olmalıdır. ABD'nin "Amerikalı bir şirket 100 yıl bu koridoru yönetsin" şeklindeki teklifi, Bakü ve Erivan arasındaki tıkanıklığı çözme amacıyla gibi gösterilse de Azerbaycan tarafı, bu çözümün egemenlik ve uluslararası hukuk normlarına uygunluğunu da sağlamak istemiş olmalıdır. Tekrar edecek olursak Minsk deneyimini Azerbaycan henüz unutmamıştır ve muhtemelen ABD'nin teklifini daha ehvenî şer olarak görmüştür.

Sonuç olarak Azerbaycan'ın temel talebi, koridorun güvenlik, yönetim ve kontrolü konusunda nihai egemenliğini koruyarak, geçiş garantileri içeren bağımsız bir anlaşma yapılması yönündedir. Bu nedenle de ABD'nin kiralama teklifine olumlu bakmaktadır. ABD, Ermenistan'a ait bölgede konumlanacak olup Azerbaycan'ın egemenlik ve hukuk prensiplerine ters bir durum olmadığı ifade edilmektedir. Bu durumda Azerbaycan, koridorun barış sürecinin doğal bir parçası olması gerektiğini vurgularken, egemenlik sınırlarında herhangi bir taviz vermeme konusunda kesin duruş sergilemeye devam etmelidir. Bakü için

çözüm, tüm birinci derece ilgili tarafların onayı ile birlikte yönetim ve güvenlik mekanizmalarını netleştirmekten geçmektedir.

Azerbaycan'ın önceliği, egemenlikten taviz vermeden, Ermenistan'la bir barış anlaşması çerçevesinde kesintisiz geçiş sağlayacak bir koridoru hayata geçirmektir. Bu nedenle ABD'nin "yönetim garantisi" önerisinin "son çare" görülmesi mantığa uygun diye değerlendirilmektedir. Yani, Azerbaycan bu konuda son derece stratejik oynayarak ABD'nin önerisini reddetmeyip Rusya'ya karşı "bakın alternatifim var" diye masada tutmuş ve kabul etmiştir. Türkiye'nin bu noktada Azerbaycan'ın bilgisi dışında ABD ile gizli anlaşmalara yönelmesi çok ciddi mahzurları da beraberinde getirme potansiyeline sahip olup bu yönde adımlar atılmasından kaçınılması elzem görülmektedir.

Ermenistan'ın Bakış Açısı

Ermenistan başlangıçtan itibaren Zengezur Koridorunun açılması fikrine hep mesafeli yaklaşmıştır. Çünkü Azerbaycan'ın "kesintisiz, gümrüksüz" geçiş ısrarını egemenlik ihlali olarak gördüğü gibi 1918'de suni olarak tarihi Azerbaycan coğrafyasında kurulduğunda temel amaçlarından birisi o günkü Osmanlı Devleti'ni Türkistan'dan koparmaktır. Bugün de Ermenistan'ın fikir babalarının bu konudaki düşünceleri değişmemiş olup hali hazırda Türkiye ile Türkistan Devletleri arasında doğrudan kara bağlantısı istemedikleri tahmin edilmektedir. Bu nedenle de Ermenistan, Türkiye ile Türkistan arasında doğrudan karayolu oluşması düşüncesine her zaman olumsuz yaklaşacaktır. Ancak halihazırdaki ekonomik sebepler ve Ermenistan coğrafyasının Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye arasında sıkışmış hali bu isteğinde ısrar etmesine imkân vermemektedir. Bu nedenle de ABD'nin "100 yıllık kiralama" önerisi Ermenistan'a can simidi olmuştur. Böylece kontrolünü kaybetmeden, tarafsız bir şirketin koridoru yönetmesinin öncelikle Ermenistan'a fayda sağlayacağını farkındadır. Ayrıca bu kiralama ile Azerbaycan geçiş garantisi alırken Ermenistan da "egemenliğim tamamen devredildi" demeyecektir.

Ancak Erivan'da bu teklif çok tartışılmaya başlanılmış olup muhalefet "Amerika'ya toprağımızı mı vereceğiz?" diye hükümet aleyhtarı propaganda yapmaya başlamıştır. Aynı zamanda İran baskısı da çok güçlüdür: Tahran kendince haklı sebeplerle Ermenistan'a "sakın Türklere ya da ABD'ye koridorun kontrolünü bırakma" diye sürekli uyarıda bulunmaktadır. Ermenistan ise bilinen sebeplerle Türkiye ve Azerbaycan'a karşı İran'ın desteğini önemsemek zorundadır. Bunlardan dolayı Ermenistan, zaman kazanmaya ve batılı devlet garantileriyle Azerbaycan'ın baskısını dengelemeye çalışırken ABD teklifini "tartışmaya değer" bulmuş ve onaylamıştır. Ama toplumsal ve bölgesel baskılar yüzünden ne tür problemler yaşayacağını tahmin etmek zordur.

ABD'nin koridoru kiralamasına Rusya ve İran açısından da bakmakta fayda vardır. Öncelikle Rusya, Azerbaycan-Ermenistan Ateşkesinin garantörü olarak hala bölgede sözünü geçen bir ülkedir. Aynı zamanda bölgedeki güvenlik mekanizmalarının Rusya kontrolünde kalmasını istemektedir. Bu nedenle de ABD'nin kiracı olarak bölgeye gelmesi, Rusya'nın Güney Kafkasya'dan bir adım daha dışlanması demektir. Hatta Doğu Karadeniz'den de atılması anlamına gelebilir. Ukrayna ve 2008 Gürcistan krizlerini yeniden hatırlamakta fayda vardır. Çünkü böyle bir kiralamanın gerçekleşmesi halinde ABD'nin doğrudan donanma bulunduramadığı Karadeniz'deki etkisi de artabilecektir. Rusya'nın tepkisi bu nedenle

"kesinlikle karřıyız "řeklinde olacaktır diye dűřünűlűrken tersi olmuř ve çok fazla da itiraz gelmemiřtir. Bu, Ukrayna'dan almak istedikleri konusunda ABD ile bir uzlařı zemininde buluřtuđu řeklinde deđerlendirilmektedir.

İran daha önce de ifade edildiđi űzere bu koridoru "Pantűrkizm koridoru" olarak görmektedir. Tűrk Dűnyası burası űzerinden bir hat kurarsa İran dıřlanır ve Azerbaycan çok daha fazla gűlenerek Tebriz merkezli Gűney Azerbaycan űzerinde hak iddia eder endiřesi vardır ki, bu konuda çok da haksız deđildir. Bu noktada mevcut İran'ın 1925'de İngiltere destekli bir darbe ile yaklaşık bin yıllık Tűrk yurdunun Tűrk Kaçar hanedanından alınıp Fars kökenli Pehlevi ailesine devredildiđini hatırlamakta fayda vardır.

İran aynı zamanda ABD'nin kiracı olarak gelmesini İran sınırına ABD şirketinin yerleşmesi olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle de İran için bu fikir "kırmızı çizgi "olup, kesinlikle direneceğini farklı açıklamalarla deklare etmiş ve bu sebeplerden dolayı Ermenistan'a "ABD planına evet deme" diye bűyűk baskı yapmış olsa da başarısız olmuştur.

ABD'nin Zengezur Koridoru 'nu Kiralamayı Düşünmesinin Sebepleri Neler Olabilir?

ABD, 21.Yüzyılda yeni dünya düzeninde rakipsiz tek süper güç olarak varlığını devam ettirmek istemektedir. Bu nedenle de Rusya'yı Güney Kafkasya'dan atması, Türkiye'nin daha fazla güçlenmesini engellemesi gerekmektedir. Ancak, Zengezur Koridoru 2020 yılındaki Karabağ ateşkesinin parçası olarak Rus barış gücünün gözetimine bağlanmıştır. Hali hazırda Rusya'nın Güney Kafkasya'da "hakem" rolü devam etmektedir ve Ermenistan'ı koruyup Azerbaycan'la dengede tutmaktadır. Ancak ABD özellikle Rusya-Ukrayna Savaşı sonrası Rus nüfuzunu her yerden kazımak istiyor gibi görünmektedir. Bu nedenle Koridoru ABD'li bir şirketin yönetmesi, Rusya'nın Güney Kafkasya'daki en önemli stratejik ayağını kırmak anlamına da gelmektedir. 2008 Gürcistan krizinde ABD'nin doğrudan doğruya müdahil olamaması hala unutulmamıştır. Bu nedenle de Doğu Karadeniz'de üstünlük kurma hedefinden de hiç vazgeçmemiştir.

ABD'nin İsrail'i takiben 22 Haziran 2025 de İran'da Fordow Natanz, İsfahan'da önemli nükleer tesislere hava saldırısı düzenlemiş olması her ne kadar sürdürülemez ve uzun zamandır İran'ı çevreleme amacı olduğu bilinmektedir. Zengezur Koridoru İran sınırına çok yakın olup, buranın kiracısı olmak ABD'ye İran'ı kontrol etmede büyük kolaylıklar kazandıracaktır. ABD, aynı zamanda İran'a yönelik yaptırımların ihlal edilmesine imkân veren transit yolları da bu sayede kontrol edebilecektir. Bu nedenle de İran'ın kendi hakimiyet sınırları dahilindeki Araz koridorunu kabul ettirmeye çalışmasına ve Türkiye ve Azerbaycan'ın da bu alternatifi dikkate almasına muhtemelen ABD karşı çıkacaktır. Çünkü, bu ihtimalin gerçekleşmesi hem İran'a maddi güç kazandıracak ve hem de stratejik gücü artacaktır. ABD'nin Zengezur Koridoru kiralaması ise tersine İran sınırında denetimli bir lojistik koridor anlamına gelip, istemediği tek bir gelişmeye bile izin vermeyecektir.

Bilindiği üzere ABD'nin tek küresel güç olma hedefinin önünde şimdilik tek bir rakip var gibi görünmektedir. O da Çin'dir. Çin'in Bir Kuşak-Bir Yol Projesine alternatif olarak "Orta Koridor projesi" gündemdedir. Bu proje, Çin'den Türkistan üstünden Türkiye'ye, buradan da Avrupa'ya kesintisiz demiryolu ve karayolu ağı oluşturarak güçlü bir ticaret ağı oluşturma esasına dayanmaktadır. Bu hattın kalbinde de Zengezur Koridoru vardır. Bu hattın gerçekleşmesi Çin'e her anlamda nefes alma imkânı kazandıracaktır. Bu nedenden dolayı ABD, Çin'in Avrasya kara ticaret yollarını kontrol altına alarak geçişi yavaşlatmak istemektedir. Zengezur Koridoru 'nu ABD şirketinin işletmesi, Çin lojistiğini denetleme ve hatta engelleme imkânı verecektir. ABD için: "Çin'in Avrasya kara köprüsünü keselim ya da en azından kontrol altına alalım" düşüncesi şu anda en temel hedeflerinden birisidir diye öngörülmektedir. Şu anda bu hedefe çok yaklaşılmıştır.

ABD ilk kurulduğu 1918'li yıllardan itibaren Ermenistan'ı himaye etmeye çalışmaktadır. Ancak Ermenistan hala Rusya'nın askeri üssü ve güvenlik şemsiyesi altında olup bu durum ABD'yi rahatsız etmektedir. Pashinyan yönetimi, Batı'ya özellikle de ABD'ye yaklaşmak istemiş ve bedelini Karabağ savaşında Rusya'nın desteğini kaybederek ödemiştir. Bu nedenle şimdi daha temkinli hareket etmekte ve Rusya baskısını dikkate almaktadır. Ancak ABD'li bir şirketin Zengezur Koridoru'nu yönetmesi Ermenistan'a "sen kontrolü kaybetmiyorsun, bize güven" mesajı vererek cesaretlendirecektir.

Bu plan, aynı zamanda Ermenistan'a ABD garantili Azerbaycan'la barış yapma fırsatı sunacaktır. Eğer bu plan gerçekleşirse ABD "Ermenistan'ı Rusya'dan koparıp yanına çekerek Kafkasya'ya daha güçlü bir şekilde yerleşmiş olacaktır. Hemen arkasından da Gürcistan'ın bu ittifaka katılacağı kesin gibidir.

ABD'nin temel amaçlarından birisi de Kafkasya ve Hazar bölgesindeki enerji ve ticaret hatlarını kontrol etmektir. Azerbaycan'ın petrol ve doğalgazı Türkiye üzerinden Avrupa'ya gitmektedir ki, ABD dolaylı yoldan bu hattı da kontrol edebilecektir.-Güney Gaz Koridoru, TANAP, TAP hatları, ABD'nin Avrupa'yı Rus gazından bağımsızlaştırma stratejisinde kilit önemdedir. ABD böylece AB üzerinde de dolaylı denetim fırsatı bulacaktır. Zengezur Koridoru'nun lojistiği hem taşınan ürünler ve hem de enerji için ek güzergâh sağlayacağı için ABD'ye de fazladan güç kazandıracaktır.

Kısacası, ABD bu koridoru sözde özel bir şirket eliyle yöneterek Rusya'yı zayıflatmak, İran'ı çevrelemek, Çin'in kara yolunu kontrol etmek, Ermenistan'ın hamiliğini üstlenerek gerekli zaman ve zeminde zinde güç olarak kullanmak, bölgedeki enerji ve lojistik akışını denetleyerek başta Çin olmak üzere AB vb. ülke ve merkezleri kontrol etmek amacındadır. Aynı zamanda ne yazık ki çoğu yorumda hiç değinilmeyen ama temel amaçlar içinde olan Türkiye'nin Türkistan Türklüğü ile ilişkilerini kontrol etme çabası söz konusudur. Yani, ABD'nin teklifi ticari bir kira işi gibi görünse de tam bir jeopolitik satranç hamlesidir. Çünkü bu koridor sadece 32 km yol değil; Avrasya'nın stratejik kalbidir.

Zbigniew Brzezinski 1997'de ilk basımı yapılan Büyük Satranç Tahtası eserinde, Stratejik Elips Bölgesi adını verdiği bir harita üstünde tek kutuplu ABD'nin 21. Yüzyıl hakimiyetinin tartışmasız ve rakipsiz devamı için mutlaka hakim olunmasını tavsiye ettiği bölgeyi "Stratejik Elips" olarak hedef göstermiştir. (Brzezinski, 1997) İşte bu bölgenin ana noktalarından birisi Kafkasya ve Doğu Karadeniz olup henüz hiçbir yorumda bu noktaya dikkat çekilmemektedir. ABD yaklaşık 30 yıldır farklı strateji ve yollarla bu bölgeye giriş yapmaya çalışmaktadır. Zengezur Koridorunun kontrolünü alması halinde işte bu haritada bahse konu olan bölgenin kalbini de kontrol etmeye başlayacaktır. Aşağıda Stratejik Elips bölge haritası flu alan ile gösterilmektedir. İçinde bulunduğumuz süreçte ülkemiz ve bölgemizde meydana gelen olaylara bu bağlamda da bakmakta fayda vardır.

Bir bölgeye kiracı olarak girip hakimiyet sahasını genişletmek yeni bir strateji olmayıp, bunun mucidi İngiltere'dir.

1877-78 Osmanlı -Rus Savaşı sonucunda Rus Çarlığına ağır tazminat ödemeye mahkûm olan Osmanlı Devleti bu yükü taşıyamayacak durumda olduğu için 1878'de İngiltere, Kıbrıs'ı "idare etmek" için kiralamaı önermiştir. Bu kira parası doğrudan doğruya Rus Çarlığına ödenecektir. Böylece Osmanlı egemenliği kâğıt üstünde sürmüş ama yönetim İngiltere'ye geçmiştir. Kiralamanın gerekçesi olarak Rusya'ya karşı Osmanlı'yı korumak olduğu ifade edilmiştir ki, artık günümüzde böyle iddialara inanmak mümkün değildir. Zira sonuç olarak İngiltere adada kalıcı olmuş ve Osmanlı Devleti 1914'te I. Dünya Savaşı'na Almanya yanında savaşa girince, İngiltere resmi olarak Kıbrıs Adasını ilhak etmiştir. Lozan Antlaşması ile de bu durum teyit edilmiştir. Yani başta kiralama ile başlayan kontrol kalıcı hale dönüşmüştür. Sonrasındaki gelişmeler de genelde Ada Türklüğü ve Türkiye aleyhine olup Türkiye'nin hali hazırda çözüm bekleyen uluslararası problemlerinin başında Kıbrıs gelmektedir.

Dünya tarihinde yine bir başka kiralama yöntemi olarak "Hong Kong Modeli Kiralama" karşımıza çıkmaktadır. Kıbrıs modeli İngiltere'ye o kadar cazip gelmiştir ki, Afyon Savaşları sonucunda Çin ağır bir mağlubiyet alıp tazminat ödemeye mahkûm bırakılınca, 1898'de İngiltere bu defa da 99 yıllığına Hong Kong'u kiralamaı talep etmiştir. Gerekçe olarak da "ticaretin güvenli ve istikrarlı yapılmasını göstermiştir. Bu zaman zarfında Çin egemenliğini sözde korumaya devam ediyor görünse de aslında İngiltere kendi sistemine göre Hong Kong'u bir İngiliz ticaret merkezi haline getirmiştir. 1997'de kira sözleşmesi bitince İngiltere devretmek istemeyince sıkıntılı süreçler yaşanmış ve sonuç olarak özel anlaşmalarla Hong Kong, Çin'e iade edilmiştir. Hali hazırda Çin hakimiyetinde görünen Hong Kong "Bir Ülke İki Sistem" ilkesiyle yüksek derecede özerklik içeren özel yasalarla Çin'den ayrı bir ticaret merkezi olma özelliğini devam ettirmektedir.

Başta İngiltere merkezli Rothschild Ailesi ve diğer büyük Batılı sermaye grupları, Hong Kong'u finansal bir kale olarak kurdukları için hâlâ büyük etkiye sahiptirler: Hong Kong, Monetary Authority (HKMA), büyük Batılı bankalarla iç içedir. Gayrimenkul ve borsa piyasası hala Batılı fonların merkezidir. Rothschild ailesinin doğrudan bankacılık ve danışmanlık kolları onlarca faaliyet göstermekte olup ağırlıklı olarak İngiltere öne çıkmaktadır.

Yani başlangıçta masumane kira adı altında başlayan yerleşme, uzun vadede bölge devletlerinin bağımsız karar alma kapasitesine ciddi kısıtlamalar getirmekte, bazen de Kıbrıs örneğinde olduğu gibi stratejik önemi çok büyük bir adanın kaybıyla sonuçlanabilmektedir. ABD'nin "99 yıllığına Zengezur Koridoru'nu işletme teklifi" İngiltere'nin bu tarihsel modeline çok benzemektedir. Ermenistan'ın egemenliğini "sözde" koruyacak. Ama fiilen ABD veya Batılı bir konsorsiyum transit yolunu yönetecek. Azerbaycan'ın Ermenistan'ı baskılaması önlenecek ama ABD'nin gözetimi tesis edilecek. İran, Türkiye ve Rusya çevrelenecek. Çin'in Orta Koridoru denetlenecek ve Türkiye ve Türk dünyasının arasına 1918'de olduğu gibi yine çalı dönecek.

ABD'nin bu tür "geçici" görünen ama fiilen kalıcı hale gelen kiralama yöntemiyle ilgili çok sayıda örnek vardır. 1898'de Guantanamo Körfezi Üssünü "kiralarak" Küba'da varlık göstermeye başlayan ABD, bugün hâlâ buradadır. 1945'te Almanya'da, II. Dünya Savaşı sonrası geçici olarak konuşlanmış, ancak 80 yıldır ülkede askeri üslerini sürdürmektedir. 1950'lerde Japonya'daki üsler "Kore Savaşı süresince" kurulmuş, fakat Okinawa başta olmak üzere hâlâ faaldir. Benzer şekilde, 1990'larda Kosova'daki Bondsteel Üssü, "barış gücü" kapsamında kurulmuş ama bugün de varlığını korumaktadır. Bu örnekler, 99 yıllık geliştirme hakkının sadece ekonomik değil, jeopolitik bir yerleşme hamlesi olduğunu göstermektedir.

Bu şartlar altında Türkiye'nin atması gereken adımlar nettir. Öncelikle Türk Devletleri Teşkilatı üzerinden bölgesel inisiyatifi yeniden almalı ve koridor projelerinin koordinasyonunda öncü rol üstlenmelidir. ABD ile bu proje konusunda temasta olurken, Rusya ve İran ile dengeli ilişkiler korunmalı, gerginlik alanları asgariye indirilmelidir. Türk şirketlerinin altyapı ve yatırım süreçlerine dahil edilmesi için diplomatik girişimler artırılmalıdır. Zengezur Koridorunun Türk dünyası açısından taşıdığı stratejik önem, milli ve uluslararası kamuoyunda sürekli olarak vurgulanmalıdır.

Aynı zamanda Zengezur Koridoru 'nu tek seçenek olmaktan çıkarıp İran üzerinden geçecek olan Araz Koridoru 'nu güçlendirme stratejisi desteklenmelidir. Zengezur'dan geçişte sorun çıkarsa Orta Koridor projesi biter" korkusu Türkiye'nin elini zayıflatmakta olduğu için böylesi alternatif yollar projesini canlı tutmak isabetli olacaktır. İran'ı dışlamak yerine birlikte alternatif güzergâhlar geliştirmeye çalışırken aynı zamanda Rusya'yla da "transit garantileri" konusunda uzlaşmacı ara formüller oluşturulmalıdır. Bunlar yapılırken ABD ve AB'yi tamamen dışlamak yerine onların önerilerinin Türkiye'yi devre dışı bırakacak şekilde gelişmesine mâni olunmaya çalışılması isabetli olacaktır. En azından bundan sonra Türkiye-Nahcivan-Kars lojistik hatlarını entegre etmek isabetli olabilecektir. Ortak sanayi bölgeleri, ticaret serbest bölgeleri oluşturmak da hem ilgili ülkeler ve hem de Türkiye açısından faydalı olacaktır. Böylece "geçiş yolu" olmanın ötesine geçip merkez üssü olma şansı vardır.

Bunun için de ticari, ekonomik ve kültürel entegrasyonu barış sürecinin motoru yapmak gerekmektedir. Kısacası, bu anlaşma Türkiye'ye sınırlı da olsa yeni fırsatlar sunmaktadır. Fakat dikkatli yönetilmezse Ankara'nın bölgesel hareket alanını daraltma potansiyeli taşımaktadır. Stratejik akıl, dengeli diplomasi ve bölgesel liderlik vizyonu, bu süreçte Türkiye'nin elini güçlendirecek temel unsurlardır. Üstelik de Türkiye'nin Güney Kafkasya'ya geçiş rotası üstünde olması eğer bu avantaj doğru bir şekilde kullanılabilirse olağanüstü avantajlar sağlayacaktır.

ABD'nin Bölgeyle İrtibat Yolları

ABD, Güney Kafkasya ile doğrudan kara sınırına sahip değildir. Dolayısıyla TRIPP koridoru ve diğer bağlantıları kullanabilmesi için şu yollar öne çıkmaktadır:

Hava Yolu: ABD, Gürcistan'daki havaalanları, Ermenistan'ın sivil-askerî hava tesisleri ve Azerbaycan'daki sivil havalimanları üzerinden personel ve hafif malzeme aktarabilir. Özellikle Gürcistan-Tiflis hattı, NATO tatbikatları için geçmişte kullanılmıştır.

Karadeniz Üzerinden Deniz Yolu: ABD gemileri doğrudan Karadeniz'e geçemez çünkü Montrö Boğazlar Sözleşmesi tonaj ve süre sınırlamaları getirmektedir. Bu nedenle lojistik yükleme Romanya veya Bulgaristan limanlarında yapıp, oradan karayolu ile Gürcistan'a, oradan da Kafkasya'ya taşınabilir.

Kara Yolu ve Demiryolu Hatları: Romanya- Bulgaristan- Türkiye- Gürcistan üzerinden karayolu/demiryolu taşımacılığı yapılabilir. ABD, Türkiye üzerinden resmi izin olmadan askerî sevkiyat yapamaz; ama ticari konteyner veya "sivil yardım" kisvesiyle lojistik aktarım yapılması mümkündür. Ancak Türkiye isterse buna müdahale edebilir.

Hazar Denizi Hattı: ABD, Kazakistan ve Türkmenistan limanlarını kullanarak Hazar üzerinden Azerbaycan'a malzeme ve ekipman gönderebilir. Bu hat genelde enerji ve inşaat malzemeleri için mümkündür.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi Deniz Yolu

- Montrö Sözleşmesi (1936) gereği: Karadeniz'e kıyısı olmayan ülkelerin savaş gemileri, tonaj ve süre sınırlamasıyla boğazlardan geçebilir. (Maksimum 21 gün kalabilirler, toplam tonaj 30 bin ton).
- Ticari gemiler barış zamanında serbestçe geçebilir; savaş zamanında Türkiye'nin güvenlik değerlendirmesine bağlıdır. Eğer ABD bölgeyle irtibatını deniz yoluna daha çok yüklerse ve Karadeniz trafiği yoğunlaşırsa ticari gemiler açısından Türkiye, geçişleri engelleyemez ama geciktirme ve denetim yetkisini kullanabilir.
- Askerî gemiler açısından ABD'nin Karadeniz'de sürekli varlık göstermesi mümkün değildir; Montrö, bu konuda Türkiye'ye çok güçlü bir hukukî koz vermektedir.
- Trafiğin artması, Türkiye'ye hem stratejik baskı hem de diplomatik pazarlık gücü kazandıracaktır. ABD'nin uzun süreli savaş gemisi konuşlandırması ancak "kıyıdaş ülke" bandıralı gemilerle (ör. Romanya, Bulgaristan) iş birliği yapmasıyla mümkündür.

Özetle: ABD bölgeyle irtibatını büyük ölçüde hava-kara-demir yolları ve Karadeniz kıyıdaş müttefikleri üzerinden sağlayacaktır. Deniz yolu yoğunlaşırsa, Montrö Sözleşmesi Türkiye'ye ciddi bir denetim ve sınırlama gücü verecektir. Bu nedenle, ABD'nin bölgeye askerî yerleşimi Montrö engeline takılmamak için "sivil lojistik" ve "ortak müttefik" yöntemlerini tercih edecektir. Ya da Türkiye'ye Zengezur üzerinde kısıtlama getirmeden Boğazları kullanacaktır. Elbette böyle bir irade ve güç varsa Türkiye de bunu birçok konuda pazarlık için kullanabilecektir.

ABD'nin Kafkasya'nın en kilit noktasına kiracı olarak yerleşmesi uzun vadede birçok ülke için şu anda belki de hiç akla gelmeyen birçok sorunu gündeme taşıyacak olup FETÖ örgütünün Türkistan ülkelerindeki gizli varlığı da ABD için elverişli şartlar oluşturmaya çalışacaktır diye düşünülmektedir.

Türk Dünyasında FETÖ/CIA Etkisi

Bu koridorun jeopolitik boyutuna ek olarak, Türk devletleri içinde hâlen etkisini sürdüren FETÖ yapılanması, CIA'nın bölgedeki "yumuşak güç" ve istihbarat araçlarından biri olarak değerlendirilmektedir. 1990'lardan itibaren Türk Cumhuriyetlerinde açılan FETÖ okulları ve sivil toplum ağları, resmi olarak eğitim ve kültür faaliyeti görünümü verse de Washington'ın bölgedeki bilgi toplama, kadro yetiştirme ve siyasi nüfuz oluşturma stratejilerinin parçası olmaya devam ettikleri tahmin edilmektedir.

Özellikle Kırgızistan, Kazakistan ve Azerbaycan'da 2016'ya kadar güçlü olan bu yapı, 15 Temmuz darbe girişiminden sonra Ankara'nın baskısıyla kısmen tasfiye edilmiştir; Ancak ABD merkezli yapılanmanın, sivil kurumlar ve vakıf/dernek kılıfı altında varlığını farklı biçimlerde sürdürdüğü bilinmektedir. Bu ağlar, kritik kamu kurumlarına, medya kanallarına ve iş dünyasına, askeri birimlere sızarak hem Türkiye'nin bölgesel etkisini kırmaya hem de Batı eksenli politikaları destekleyecek elit kadrolar yetiştirmeye devam etmektedir. Bu nedenle TRİPP koridoru gibi uzun vadeli ABD projeleri, sadece ekonomik–altyapı değil, insan kaynağı ve ideolojik nüfuz boyutuyla da okunmalıdır. Çünkü lojistik hatlar kadar, hat üzerindeki ülkelerde kimlerin karar verici pozisyonlara geleceği de stratejik oyunun önemli bir parçasıdır. FETÖ benzeri yapılanmalar, bu süreçte "ABD dostu" bürokrasi ve elit sınıf oluşturarak Washington'ın bölgedeki çıkarlarının kalıcılılaşmasına hizmet etme imkânına sahiptir.

Türkiye için bu tablo, Ankara'nın hem altyapı projelerine aktif katılımını hem de Türk dünyasında FETÖ/CIA bağlantılı ağların tamamen tasfiyesini zorunlu kılmaktadır. Aksi halde, fiziki koridor açılırken, siyasi ve kültürel koridor Batı eksenli yapılar tarafından doldurulabilir. Yani Türkiye'de bazı çevreler ve Azerbaycan ve Ermenistan'da büyük coşkuyla karşılanan bu gelişmelerde akla gelen şu soruların cevabı çok da iç açıcı görünmemektedir.

1) ABD'nin bu anlaşmada merkezi bir pozisyona yerleşmesi ne kadar doğru olmuştur? Washington'un "özel geliştirme haklarıyla koridorun omurgasına yerleşmesi, sahada güvenlik/finans/teknoloji kapasitesi sağlayıp böylece daha hızlı fonlanıp işletilebilme imkânı verecektir. Bu da bölge denklemini ABD lehine kalıcı, İran ve Rusya'yı dışarı itecek, Ankara'nın karar alma etkisini sınırlandıracaktır. Kısacası, icraat verimliliği ve jeopolitik maliyet ikilemi ve ABD'nin merkezi rolü projenin işlemlerini kolaylaştırırsa da bölgesel özerklik algısını zedeleyecektir.

2) "Azerbaycan şimdiye kadar Türkiye'den güç aldığını söylemekteydi. Bundan sonra bu durum değişir mi? Kök denge değişmez: Askeri–stratejik bağ ve ortak enerji/ulaştırma yatırımları nedeniyle Bakü–Ankara eksenli devam edebilir. Değişen, ABD'nin finansal/teknolojik/jeopolitik desteğinin sisteme eklenmesi olabilir. Bu da Bakü'ye pazarlık payı kazandırır ama Türkiye'nin masa payını kendiliğinden azaltmaz; Ankara aktif kaldığı ölçüde üçlü denge Azerbaycan için etkili olmaya devam edebilir. Ancak bunun için de Ankara'da güçlü hükümete ihtiyaç vardır.

3) Türkiye'nin Bu gelişmelerde gözlerden uzak kalması kimin lehine avantaj yaratır? En çok ABD'nin (proje yönetimi/standartları), ardından Ermenistan'ın (batı sermayesine erişim) ve kısmen Azerbaycan'ın (kaynak çeşitlendirme, yaptırımsız tedarik) işine gelir. Türkiye'nin görünür şekilde aktif olmaması, karar mimarisinde Ankara'nın ağırlığını düşürür; bu, uzun vadede gümrük/geçiş rejimi, teknik standartlar ve yan hat yatırımlarında Türk şirketlerinin payını

azaltabilir. Yine bu olumsuzluğun önüne geçecek Ankara'da her türlü zaafıtan uzak güçlü bir iktidardır.

4) Türkiye'nin pasivize edildiği bir Güney Kafkasya'da Azerbaycan ne kadar güven içinde olur? ABD'nin caydırıcılığı kısa vadede güvenlik şemsiyesi sağlayabilir, fakat İran ve Rusya tepkileri arttıkça risk yüzdesi yükselebilir. Türkiye'nin "yumuşatıcı arabulucu ve lojistik merkez" rolü zayıflarsa, Bakü komşu baskılarıyla daha fazla uğraşmak zorunda kalabilir. En iyi senaryo, ABD güvenliği ve Türkiye lojistiği/diplomasisi birlikte işlerse oluşur. Bunun için de son gelişmeler karşısında nutku tutulmuş olan hükümetin ne tür strateji takip edeceğini görmek gerekmektedir. Yani yine güçlü bir hükümete ihtiyaç vardır.

5) Ermenistan, zayıflamış bir Rusya yerine güçlü bir ABD'yi yanına alınca ne olur? Barış paketi Erivan'ı Batı sermayesi ve altyapısına bağlayacak maddeler içermekte olup bu da Kremlin'in alanını daraltmaktadır. Ancak bu "yer değiştirme" tam ikame değildir. Rusya etkisi sıfırlanmayıp sadece ağırlık merkezi ABD'ye kaymaktadır. Ermenistan Rusya-ABD arasında ikili dengeleme yapmaya başlıyor gibi görünmektedir. Ancak Ermenistan içindeki derin Rusya yapılarının zaman içinde neler yapacağı görülecektir.

6) "ABD eline teslim edilmiş" Azerbaycan-Ermenistan ilişkisi, Azerbaycan'ı İran kuşatmasının bir aktörü yapar mı? Kısmen evet. Koridor İran sınır hattına yakın ve Tahran açıkça bu gelişmeye karşı olduğunu ilan etmiştir. Bu durum Bakü'yü ister istemez İran'ı baypas eden ağın kilidi haline getirmektedir. Fakat Bakü, enerji ve transit kazançları uğruna Tahran'la tam kopuş istemez; bu nedenle denge siyaseti güdecektir diye tahmin edilmektedir. Yine de algı düzeyinde Azerbaycan'ın İran'ı çevreleyen rotanın parçası olduğu söylemi giderek güçlenecektir.

7) Koridor, Türk dünyasının arasına ABD'yi sokmuş olur mu? kurumsal olarak evet. Koridor, Orta Koridor/Türk dünyası bağlarını fiziken güçlendirirken, yönetim ve finansman katmanına ABD'yi yerleştirecektir. Bu, teknik standartlar, denetim, sigorta, veri-fiber trafiği gibi alanlarda Batı normlarının belirleyici olmasına yol açacaktır. Türkiye aktif hissedar olursa bu "araya girmiş ABD" durumu ortaklık modeline evrilebilir; pasif kalırsa aracı/kapı bekçisi ABD olacaktır.

Bu sorular kapsamında görüldüğü üzere 8 Ağustos 2025'te imzalanan Azerbaycan-Ermenistan-ABD Koridor Anlaşması, ilk bakışta bölgeye barış ve ekonomik canlılık getirecek bir girişim gibi görünse de önemli stratejik riskler barındırmaktadır. ABD'nin bu anlaşmada merkezi bir pozisyona yerleşmesi, projenin teknik olarak hızlı ilerlemesini ve uluslararası finansmanla desteklenmesini sağlayabilir. Ancak bu durum, bölgedeki karar alma mekanizmasının Washington merkezli hale gelmesine ve bölgesel özerklik algısının zedelenmesine yol açabilir.

Azerbaycan, bugüne kadar Türkiye'den aldığı askerî, ekonomik ve diplomatik destekle bölgesel gücünü pekiştirmiştir. Bu antlaşma ile birlikte ABD'nin ek bir güç olarak devreye girmesi, Bakü'nün pazarlık gücünü artırabilir. Ancak Türkiye'nin masada görünür olmaması, uzun vadede Azerbaycan'ın Ankara'ya bağımlılığını azaltarak ilişkilerde sessiz gerilim yaratma ihtimalini taşımaktadır. Türkiye'nin gözlerden uzak kalması, en çok ABD'nin işine yarayacak ve bu sayede proje yönetimi ve standart belirleme süreçlerinde Washington ağırlığı artacaktır.

Ermenistan ise Batı sermayesine doğrudan erişim sağlayarak bu durumdan faydalanma imkânı elde edecektir. Azerbaycan, kısa vadede ABD'den alacağı ekonomik ve güvenlik desteği nedeniyle rahat hareket edebilir; fakat Türkiye'nin bölgedeki diplomatik ve lojistik rolünün zayıflaması, Bakü'yü İran ve Rusya baskısına karşı daha yalnız bırakabilir. Ermenistan açısından bakıldığında, bu anlaşma zayıflayan Rusya'nın yerine güçlü bir ABD'yi yanında bulma imkânı sunmaktadır. Bu, Erivan'ın Batı ile ekonomik ve altyapı temelli ilişkilerini geliştirmesine yardımcı olur; ancak bu süreç Rusya'yla bağları tamamen koparmak yerine, ikili denge politikasına yönelmesine yol açabilir.

Anlaşma, Azerbaycan-Ermenistan ilişkilerini büyük ölçüde ABD'nin kontrolüne bırakmaktadır. Bu durum da Azerbaycan'ı İran'ı çevreleyen jeopolitik bir hattın kilit aktörü haline getirebilir. Bunun sonucunda da iki ülke arasında var olan Güney Azerbaycan konusu gündeme gelebilir. İran da bunu bildiği için koridoru kuzey sınırına yönelik bir kuşatma olarak görerek Bakü üzerindeki baskısını artırabilir. Bu da bölgedeki huzursuzluk riskini yükseltir.

Kısa vadede bu anlaşma, sınır çatışmalarını azaltarak ve ticaret yollarını açarak bir huzur ortamı oluşturabilir. Orta vadede altyapı yatırımlarının tamamlanması, ticaretin artması ve Ermenistan ekonomisinin güçlenmesi çatışma riskini azaltır. Ancak uzun vadede ABD'nin kalıcı bir bölgesel güç haline gelmesi, Türkiye'nin etkisinin azalması, İran ve Rusya'nın sert tepkileri ve Türk dünyasında ABD etkisinin artması huzursuzluk potansiyelini kesinlikle yükseltecektir. Türkistan ve Türkiye arasındaki kara yolu irtibatının ne denli önemli olduğunu yakın tarihten de görmek mümkündür.

TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşanın 18 Kasım 1921'de Ankara'da Azerbaycan Büyükelçiliğinin açılışında yaptığı konuşmada açık bir şekilde bu konuya değinilmiştir. (Hakimiyeti Milliye, 20.11.1921), "...Azerbaycan ile Türkiye arasında mevcut kardeşliğin, samimiyetin doğurduğu bağdan başka, Azerbaycan'ın diğer dostlarımıza temas noktasında bulunması da kıymetli ve ehemmiyetlidir. Coğrafi vaziyeti göz önüne getirilirse, hakikaten Azerbaycan'ın Asya'daki kardeş hükümet ve milletler için bir temas ve birleşme noktası olduğu görülür, Azerbaycan'ın bu özel mevkii, vazifesini pek mühim kılmaktadır. Azerbaycan bizim dostumuz ve kardeşimizdir. Ancak harita üstündeki konumuna baktığınızda aynı zamanda Türkistan'daki diğer kardeşlerimize ulaşacağımız menzil üstündedir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün bu sözlerinden hareketle, Zengezur Koridorunun önemini bir kez daha teyit etmek isabetli olacaktır. Bölgedeki huzurun seviyesi, Türkiye'nin bu süreçte ne kadar aktif rol oynayacağına bağlıdır. Bunun için de yine tekrar edeceğimiz risk alabilen güçlü devlete ihtiyaç vardır.

Anahtar Parti Ne Yapabilir ve Söyleyebilir?

Güney Kafkasya'da imzalanan Azerbaycan–Ermenistan–ABD anlaşması, yalnızca iki ülkenin ilişkilerini değil, bölgenin jeopolitik geleceğini ve Türk dünyasının stratejik bütünlüğünü doğrudan ilgilendirmektedir. Bu süreç, Türkiye açısından çok boyutlu bir değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Anahtar Parti'nin yaklaşımı, dört temel eksenle somutlaşmaktadır: milli çıkar ve egemenlik, ABD'nin bölgesel hesapları, stratejik alternatifler ve yol haritası, siyasi-toplumsal yansımalar.

1. Milli Çıkar ve Egemenlik Boyutu

Türkiye'nin Güney Kafkasya'daki güvenlik kuşağı, Karabağ Savaşı sonrasında elde edilen kazanımlarla güçlenmiş, Ankara–Bakü hattı üzerinden bölgesel dengeler lehimize şekillenmiştir. Ancak mevcut anlaşma sürecinde Türkiye'nin masada yer almaması, bu kazanımların masa başında eritilmesi riskini doğurmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin en yakın müttefiki olan Azerbaycan'ın geleceğini ilgilendiren stratejik kararların Ankara'sız alınabilmesi ihtimalini beraberinde getirmektedir. Anahtar Parti, Azerbaycan'ın güvenliğini doğrudan Türkiye'nin güvenliği olarak görmek; iki ülkenin kaderini birbirinden ayıramaz bir bütünlük içinde değerlendirmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin dışlandığı bir masa eksik ve işlevsizdir.

2. ABD'nin Bölgesel Hesapları

Washington yönetimi, Ermenistan'ı yanına çekerek Kafkasya'da yeni bir denge kurmayı hedeflemektedir. Bu denge, yalnızca Azerbaycan–Ermenistan ilişkilerini düzenlemekle sınırlı değildir; aynı zamanda Türkiye'yi çevreleme, Rusya'yı baskılama ve enerji koridorlarını kendi kontrolü altına alma stratejisinin bir parçası olarak okunmalıdır. ABD'nin "barış" adı altında yürüttüğü bu girişim, esasen jeopolitik mühendisliktir. Tarihsel olarak 1990'lardan itibaren farklı yöntemlerle bölgeye nüfuz etmeye çalışan ABD, bugün Ermenistan'ı merkez olarak yeni bir plan devreye sokmaktadır. Anahtar Parti'ye göre, Türkiye'nin bu planlara eklenmesi, kendi coğrafyasında yabancı güçlerin vesayetini kabullenmesi anlamına gelir ki bu durum, uzun vadede milli çıkarlarla bağdaşmamaktadır.

3. Stratejik Alternatif ve Yol Haritası

Anahtar Parti, kalıcı barış ve istikrarın ancak bölgesel aktörlerin iradesiyle mümkün olabileceğini savunmaktadır. Bu çerçevede çözüm hattı Ankara–Bakü–Nahcivan–Astana ekseninde aranmalıdır. Türk Devletleri Teşkilatı'nın ve bölgesel diplomasinin devre dışı bırakıldığı bir süreç, sürdürülebilir bir barış üretemez. Ermenistan ile barış elbette mümkündür, hatta gereklidir; ancak bu barış Washington'dan değil, bölgeden doğmalıdır. Zengezur Koridoru, yalnızca bir ulaşım projesi değil; Türk dünyasının jeopolitik omurgası, tarihsel bağlarını pekiştiren bir stratejik arterdir. Bu koridorun işlevsiz bırakılması, Türk dünyasının entegrasyonu açısından telafisi güç bir kayıp doğuracaktır. Dolayısıyla Anahtar Parti'nin vizyonu, Türk Devletleri Teşkilatı'nı merkeze alarak, bölge halklarının çıkarlarını gözetken, dış aktörlerin vesayetinden uzak bir barış inşasını zorunlu görmektedir.

4. Siyasi ve Toplumsal Yansımalar

Türkiye'nin masada bulunmaması, kamuoyunda "oyunun dışında bırakılma" algısını güçlendirmektedir. Özellikle milliyetçi-muhafazakâr seçmen açısından, milli duruşun korunması ve bölgesel inisiyatifin Türkiye'nin elinde olması bir beklenti değil, zorunluluktur. Mevcut hükümetin bu süreci makul görmesi, dış politikada irade zafiyeti olarak algılanmaktadır. Anahtar Parti, topluma şu mesajı net biçimde vermektedir: Türkiye bu coğrafyada seyirci değil, kurucu aktör olmak zorundadır. Karabağ Zaferi'nin getirdiği stratejik

üstünlüğün kaybedilmemesi, yalnızca dış politika başarısı değil, aynı zamanda halkın milli gururunun ve güvenliğinin korunması anlamına gelmektedir. "Türkiye masada yoksa, o masa eksiktir" vurgusu, halkın dış politika algısıyla doğrudan örtüşmektedir.

Genel Değerlendirme

Anahtar Parti, Azerbaycan–Ermenistan–ABD anlaşmasını yalnızca bir diplomatik süreç değil, Türkiye'nin bölgesel konumunu yeniden tanımlayan stratejik bir dönüm noktası olarak görmektedir. Bu bağlamda:

- Türkiye'nin çıkarları masada da sahada da korunmalıdır.
- Barış masası Washington'da değil, Türk coğrafyasında kurulmalıdır.
- Zengezur Koridoru Türk dünyasının omurgasıdır; korunması, gelecek kuşaklara bırakılacak en değerli mirastır.

Bu sonuçlar ışığında, Anahtar Parti'nin temel yaklaşımı nettir: Türkiye, kardeş Azerbaycan ile omuz omuza, Türk dünyasıyla gönül gönüle, bölgesel güçlerin masasında milli çıkarlarını savunan bir aktör olmalıdır. Çünkü bu coğrafyada barış da, istikrar da, kalıcı gelecek de ancak Türk'ün iradesiyle mümkün olacaktır.

ZENGEZUR KORİDORU 2025

STRATEJİ RAPORU

Zengezur Koridoru, Türk Dünyası'nın birleşme hattı, emperyal projelerin ise kırılma noktasıdır. Bu rapor, Anahtar Parti'nin milli egemenlikten taviz vermeyen, barış temelli ve Türkiye merkezli stratejik duruşunu ortaya koymaktadır.

ORTAK AKIL İLERİ TÜRKİYE

ANAHTAR PARTİ

AR-GE ve PARTİ İÇİ EĞİTİM OKULU BAŞKANLIĞI

anahtararge

anahtararge

Hilal Mah. Rabindranath Tagore Cd.

No:66, 06550 Çankaya - Ankara - Türkiye

www.anahtarparti.org | arge@anahtarparti.org